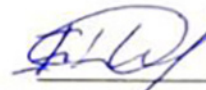
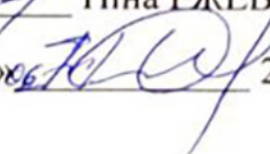

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародних відносин та стратегічних студій

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

Ніна РЖЕВСЬКА
« 07 » 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «ЕФЕКТИВНІ СЦЕНАРІЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ САУДІВСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

Виконавець: здобувач вищої освіти 4 курсу, 408 групи Пшенична Олена Василівна

Керівник: Ніна РЖЕВСЬКА, д.політ.н., професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та стратегічних студій

Нормоконтролер: Ржевська Н.Ф.

КИЇВ 2024

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ САУДІВСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН.....5

1.1. Стратегічна ініціатива Саудівської Аравії «Візія 2030» в ухваленні зовнішньополітичних рішень.....5

1.2. Історія становлення та еволюції двосторонніх відносин між Саудівською Аравією та Ізраїлем.....10

1.3. Вплив та наслідки нападу ХАМАСу на Ізраїль на двосторонні відносини.....15

РОЗДІЛ 2. ГЕОПОЛІТИЧНІ ФАКТОРИ ВРЕГУЛЮВАННЯ САУДІВСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН.....21

2.1. Вплив Ірану на динаміку нормалізації двосторонніх відносин.....21

2.2. Роль США в укладанні двосторонньої угоди.....27

РОЗДІЛ 3. СЦЕНАРІЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ САУДІВСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН.....37

3.1. Характерні риси поточного стану саудівсько-ізраїльських відносин 37

3.2. Можливі сценарії врегулювання саудівсько-ізраїльських відносин 42

ВИСНОВКИ.....49

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Актуальність дослідження. Міжнародний інтерес до близькосхідного регіону нині продовжує зростати, чому, зокрема, сприяє стратегічне значення його енергетичних та геополітичних можливостей. Саудівська Аравія та Ізраїль є ключовими гравцями у регіоні, і відносини між ними мають значний вплив на формування геополітичної карти світу.

Нормалізація саудівсько-ізраїльських відносин необхідна не лише в сучасному геополітичному контексті, але й для розробки та імплементації нових стратегій щодо регіональної стабільності та сприяння миру. Вирішення конфлікту, особливо в період ізраїльсько-палестинської конфронтації, першочергово, обмежить вплив екстремістських організацій та знизить напругу в регіоні, що сприятиме безпеці та розвитку. І, по-друге, важливо враховувати ширший контекст глобальних тенденцій у міжнародних відносинах. Мова йде про зміну конфігурації і умов формування стратегічних альянсів та роль ключових гравців. Це може створити нові можливості для нормалізації саудівсько-ізраїльських відносин, а дослідження цих факторів допоможе у визначенні оптимальних шляхів врегулювання відносин між двома країнами.

Тематика дипломної роботи є досить новою, але вже вивченою в наукових колах, маючи велику кількість доступних джерел, аналітичних матеріалів та методологічних інструментів для проведення детального та ґрунтовного дослідження. Тема нормалізації саудівсько-ізраїльських відносин є актуальною через її значний вплив на геополітичну ситуацію на Близькому Сході, що в свою чергу сприятиме регіональній стабільності, економічному зростанню та безпеці, відкриваючи нові можливості для торгівлі та співпраці у світі. Цей процес також має важливе міжнародне значення, залучаючи глобальних гравців та сприяючи формуванню нових стратегічних альянсів.

Все, згадане вище, вказує на актуальність досліджуваної проблеми і виконаної кваліфікаційної роботи за даною темою, що може бути підґрунтям

для подальших наукових пошуків та практичних рекомендацій у контексті нормалізації саудівсько-ізраїльських відносин.

Мета дослідження. Встановити головні причини та існуючі перешкоди врегулювання конфлікту між Саудівською Аравією та Ізраїлем, запропонувати дієві стратегії та ефективні сценарії сприяння його мирному розв'язанню.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні дослідницькі завдання:

- виокремити та охарактеризувати основні етапи становлення та розвитку саудівсько-ізраїльських відносин;
- виявити основні причини та джерела конфлікту й наростання напруженості у взаємовідносинах між досліджуваними державами;
- надати аналітичну оцінку сучасному стану відносин між Саудівською Аравією та Ізраїлем;
- встановити сучасні міжнародні тенденції та фактори, що визначають саудівсько-ізраїльські відносини;
- ураховуючи двосторонні інтереси та міжнародний контекст, розробити та обґрунтувати ефективні сценарії вирішення конфлікту.

Об'єктом дослідження є саудівсько-ізраїльські відносини.

Предметом – розробка ефективних сценаріїв щодо врегулювання саудівсько-ізраїльських відносин.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи було застосовано SWOT-аналіз та сценарний метод.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані як основа для подальших наукових досліджень та дисертацій, для розробки стратегій у зовнішній політиці, економічних програм співпраці, зміцнення безпеки та розвитку міжкультурного діалогу на Близькому Сході та в глобальному контексті.

Апробація отриманих результатів. Стаття на тему «Роль саудівської ініціативи «Візія 2030» в нормалізації саудівсько-ізраїльських відносин», опублікована на сайті Центру близькосхідних досліджень; стаття на тему

«Еволюція відносин Саудівської Аравії та Ірану: вплив нормалізації на відносини з Ізраїлем», опублікована на сайті Центру близькосхідних досліджень.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ САУДІВСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН

1.1. Стратегічна ініціатива Саудівської Аравії «Візія 2030» в ухваленні зовнішньополітичних рішень

Нове спрямування зовнішньої політики Саудівської Аравії після «арабської весни» показує, що Ер-Ріяд проводив агресивну та, часом, безрозсудну регіональну політику [1]. Однак, курс цієї політики змінився з 2020 року, саме тоді, коли іранські безпілотники завдали удару по нафтопереробному заводу Абкайк Арамко у 2019 році, а адміністрація Дональда Трампа відмовила у військовій відповіді, або покаранні Ірану за його агресію [2]. Небажання Вашингтону допомогти королівству, серйозно вплинуло на погляди короля Саудівської Аравії, змусивши його за останні три роки змінити зовнішню політику [3].

Як результат, Саудівська Аравія почала розглядати можливості розширення своїх зовнішньополітичних зв'язків на міжнародній арені. Королівство, що в 2022 році досягло історичного показника валового внутрішнього продукту у 1 трильйон доларів, прагне мати економіку, що відповідає глобальному енергетичному розвитку, та менш залежну зовнішню політику. Стратегічні зміни в Саудівській Аравії були встановлені спадковим принцом Мохаммадом бін Салманом, який прагне посилити свій вплив, зменшити залежність від експорту вуглеводнів та розширити геополітичний вплив країни через активну дипломатію та посередницькі ініціативи.

Одним із способів зрозуміти значну кількість нещодавніх політичних нововведень Саудівської Аравії – розглянути їх крізь призму «Візія 2030», головну ініціативу розвитку країни наслідного принца, запущену в 2016 році. Головна мета «Візії 2030» – покращити позиції Саудівської Аравії, щоб витримати глобальний перехід до чистої енергії шляхом диверсифікації економіки [4].

Загалом, стратегічна ініціатива «Візія 2030» була запроваджена як відповідь на кілька викликів і можливостей [5], з якими стикається країна в ході досить нестабільних та мінливих подій в регіоні:

1. Диверсифікація економіки. Одна з головних причин запровадження «Візії 2030» полягає в тому, щоб трансформувати економіку Саудівської Аравії, а також уникнути її сильної залежності від нафтових доходів. Ця ініціатива визнає нестабільність цін на нафту та потребу в більш стійкій та диверсифікованій економічній базі.

2. Зайнятість молоді. Ініціатива спрямована на вирішення проблеми високого рівня безробіття серед молоді в Саудівській Аравії шляхом створення можливостей роботи у ненафтових секторах. Тобто держава зосереджується на розвитку галузей, що можуть «поглинути» зростаючу робочу силу та зменшити залежність від робочих місць у державному секторі.

3. Модернізація та інновації. «Візія 2030» прагне модернізувати різні аспекти саудівського суспільства, включаючи управління, освіту, охорону здоров'я та інфраструктуру. Це сприяє інноваціям, підприємництву та впровадженню нових технологій для економічного зростання та конкурентоспроможності.

4. Якість життя. Покращення якості життя громадян Саудівської Аравії є ключовою метою «Візії 2030». В даному випадку розглядається покращення медичних послуг, розширення можливостей відпочинку та культури, а також сприяння більш відкритому та активному суспільству.

5. Глобальна конкурентоспроможність. Саудівська Аравія прагне підвищити свою глобальну конкурентоспроможність за допомогою «Візії 2030». Це передбачає залучення іноземних інвестицій, сприяння сприятливому для бізнесу середовищу та трансформуванню економічних секторів, щоб зменшити залежність від експорту нафти.

6. Соціальні та культурні реформи. Ініціатива включає в себе соціальні та культурні реформи, спрямовані на розширення прав і можливостей жінок, заохочення толерантності та різноманітності, а також

зміцнення національної ідентичності з одночасним охопленням глобальних тенденцій і найкращих практик. Наприклад, оголошення про те, що Чемпіонат світу з футболу 2034 року відбудеться в Саудівській Аравії після того, як Катар прийме чемпіонат 2022 року, знаменує важливу віху в секторі спортивного туризму в регіоні. Крім того, потенційні інвестиції Саудівської Аравії в Індійську прем'єр-лігу (IPL) означають стратегічний крок до узгодження зі всесвітньо визнаними спортивними франшизами, потенційно трансформуючи ландшафт спортивних розваг не лише в королівстві, але й в регіоні [6].

Загалом «Візія 2030» є комплексною стратегічною структурою, розробленою для перетворення економіки Саудівської Аравії на більш диверсифіковану, динамічну та конкурентоспроможну економіку, одночасно покращуючи добробут і можливості для її громадян. Ініціатива відображає перспективний підхід до подолання викликів і використання нових можливостей у глобальному ландшафті, що швидко змінюється.

Заради підсилення внутрішніх реформ, відповідно до «Візії 2030», Мохаммад бін Салман розпочав активну зовнішню політику, звертаючи особливу увагу на дипломатичні ініціативи, спрямовані на покращення відносин із сусідами Саудівської Аравії та вирішення довгострокових конфліктів у регіоні Близького Сходу та поза його межами.

Прикладами таких змін стало те, що в січні 2021 року було майже припинено повну блокаду Катару. Також, це стосується укладання перемир'я з єменськими хуситами та нормалізації саудівсько-іранських відносин за посередництва Китаю в 2023 році. Саудівська Аравія, підтверджуючи свої амбітні цілі відповідно до стратегічної ініціативи, не полишила прагнень стати впливовим лідером на міжнародній арені, тому неодноразово виступала посередником у російсько-українській війні, ірано-ізраїльській конфронтації, тощо. Така активізація країни пояснюється саме її бажанням втілити в життя окреслені плани та кроки «Візії 2030», що дозволять королівству, згідно з внутрішніми реформами, побудувати сильну та впливову державу не лише в регіональному, але й світового масштабу.

У цьому контексті, посилаючись на стратегічну ініціативу наслідного принца, варто також розглянути можливість нормалізації відносин Саудівської Аравії та Ізраїлю. Проте, після нападу ХАМАСу на Ізраїль 7 жовтня 2023 року, ця угода, здебільшого, не обговорювалась двома сторонами, оскільки головне питання та умова щодо її укладання, це привілеї для палестинського народу [7].

Саудівська Аравія прагне поліпшити свої відносини з іноземними партнерами, з метою залучення більше іноземних інвестицій. Приклади з 2022 року включають проведення в Ер-Ріяді великої кількості великих самітів із Радою співробітництва Перської затоки, а також із США, Китаєм та країнами Центральної Азії. Серед світових лідерів, які відвідали королівство, були президент США Джо Байден [8], президент Китаю Сі Цзіньпін [9] і прем'єр-міністр Японії Фуміо Кісіда [10].

Однак, Ер-Ріяд не обмежується лише цими інструментами. Королівство доклало значних зусиль для вирішення конфліктів із сусідніми країнами та намагається зберегти свою впливовість регіонального та глобального актора на міжнародній арені. У 2020 році було засновано Раду Червоного моря, до складу якої входять усі держави, що межують з басейном [11], а в 2023 році королівство стало партнером у діалозі з Шанхайською організацією співпраці [12], Євразійською організацією регіональної безпеки, до якої входять Китай, Росія та Індія [4]. Водночас, Саудівська Аравія веде переговори про те, щоб стати членом БРІКС, – групи країн з економікою, що розвивається, до складу якої входять Бразилія, Росія, Індія, Китай і Південна Африка, – до кінця 2024 року [13].

Причиною того, чому Саудівська Аравія прагне до більш тісної співпраці з країнами БРІКС, є розвиток своєї економічної трансформації та зменшення своєї залежності від нафти. Як провідний експортер нафти, Саудівська Аравія бачить приєднання до БРІКС як можливість розвинути свою економіку на ширшій основі та відкрити нові можливості для торгівлі. Крім того, членство в групі БРІКС могло б допомогти Саудівській Аравії

посилити її регіональні амбіції та відігравати більшу роль на геополітичній арені.

БРІКС може опосередковано активізувати зближення зі своїм колишнім головним суперником Іраном, який прагне зміцнити власний вплив як регіональної сили та покращити своє становище на міжнародній політичній арені. Саудівська Аравія особливо прагне відігравати провідну та посередницьку роль в арабському світі та сподівається, що членство призведе до більшої підтримки з боку ОАЕ та Єгипту. У рамках своєї амбітної програми «Візія 2030» спадковий принц і прем'єр-міністр Мохаммад бін Салман прагне радикально модернізувати та диверсифікувати країну з безпрецедентною швидкістю, що відображається у більш агресивній внутрішній і зовнішній політиці. Саудівська Аравія також хоче зробити себе менш залежною від США, свого давнього близького стратегічного партнера [14].

Можливо, найамбітнішим є те, що протягом останніх кількох місяців королівство сприяло переговорам з метою припинення жорстоких і, здавалося б, нерозв'язних війн у Судані та Україні [4]. Наприклад, Саудівська Аравія пішла на безпрецедентний крок, запросивши в лютому 2024 року на саміт Ліги арабських держав, президента України Володимира Зеленського, що може свідчити про потужну ознаку глобальних дипломатичних амбіцій королівства [15]. Аналітики стверджували, що подібне зібрання в Джидді, здавалося, було покликане підкреслити вплив наслідного принца Саудівської Аравії Мохаммада бін Салмана, який менше п'яти років тому сам був у міжнародній ізоляції через вбивство саудівського критика Джамаля Хашоггі. «Головна мета керівництва Саудівської Аравії – зобразити наслідного принца як важливу фігуру в геополітичному ландшафті, що розвивається», – сказав Крістіан Ульріксен, науковий співробітник Інституту Бейкера при Університеті Райса.

Таким чином, війна в Україні остаточно поклала кінець ізоляції принца Мохаммада після вбивства Хашоггі, і тепер Саудівська Аравія «прагне продемонструвати, що вони можуть подолати перешкоди, на які інші не можуть сподіватися» [16].

Лігою арабських держав не було досягнуто будь-яких революційних домовленостей [17], проте Ер-Ріяд може зарахувати собі те, що подія пройшла спокійно, під час якої напруженість, що впливає з присутності як Асада, так і Зеленського, була прихована [16].

Навіть після таких дипломатичних, поступливих кроків і налагодження відносин, Ер-Ріяд усвідомлює можливу потенційну небезпеку для своєї країни, у випадку, якщо на геополітичній шахівниці з'являться нові змінні, у вигляді агресивних радикально налаштованих проксі-груп.

Отже, Саудівська Аравія диверсифікує свою зовнішню політику з метою зменшення напруги у регіоні, розширення співпраці з ключовими державами та використання зовнішньополітичних ініціатив для зниження ризиків у сфері безпеки та підтримки своїх економічних стратегій. Для трансформації своєї економіки, Саудівська Аравія усвідомила значимість активної участі в міжнародних процесах задля адаптації до змін у глобальному порядку, стимулювання внутрішньої економічної діяльності та зменшення конфліктів на Близькому Сході. Запроваджуючи більш прагматичну зовнішню політику, Ер-Ріяд прагне адаптуватися до змінного світового порядку, мінімізувати загрози для своєї безпеки та досягти своїх амбітних цілей, визначених в рамках «Візії 2030». Цей перехід є важливим кроком для Королівства, яке прагне забезпечити стабільність і процвітання у складному та глобалізованому світі.

1.2. Історія становлення та еволюції двосторонніх відносин між Саудівською Аравією та Ізраїлем

Відносини між Саудівською Аравією та Ізраїлем мають досить розлогу історію і беруть початки від моменту створення держави Ізраїль у 1948 році. Це стало предметом напруженості у відносинах між багатьма арабськими державами, включно зі Саудівською Аравією, яка відмовилась визнавати Ізраїль і підтримувала палестинський супротив. Упродовж десятиліть ці відносини проходили різні фази – від напруженості до встановлення певних форм співпраці на різних політичних та державних рівнях [18].

Саудівці, як і більшість арабів, не підтримували створення єврейської держави в центрі арабського світу. На відміну від інших арабських держав, таких як Єгипет, Сирія та Йорданія, Саудівська Аравія в арабо-ізраїльському конфлікті не була агресивною і використовувала переважно дипломатичні та фінансові методи, не вдаючись до військових.

Королівство вважало, що підтримка СРСР на Близькому Сході та його зв'язок з Каїром, Дамаском і Багдадом мала більший потенційний вплив, ніж сіонізм, що сприймався у 1950-х і 1960-х роках як зовнішньополітична проблема. СРСР розглядався як загроза національній безпеці, а головною метою було забезпечення виживання режиму.

Дійсно, у цей період Ер-Ріяд звинувачували в непрямій допомозі Ізраїлю через союз зі Сполученими Штатами, головним прихильником єврейської держави. Під час війни 1948 року Королівство відправляло в Йорданію символічні військові частини, що не брали участі в бойових діях, хоча ці дії були обмеженими та умовними [19]. Під час війни 1956 року Саудівська Аравія передала Ізраїлю два невеликих незаселених острови, що були повернуті після підписання єгипетсько-ізраїльського мирного договору в 1979 році [20].

Співпраця між саудівцями та ізраїльтянами розпочалася з 1960-х років, коли вони спільно підтримали роялістів у Ємені у протистоянні єгипетському та радянському республіканському уряду в Сані [21]. Війна ж 1967 року – стала поразкою для радикального арабського націоналізму на чолі з президентом Єгипту Гамалем Абді ан-Насером. Ця арабська холодна війна досягла свого піку у воєнному протистоянні між єгипетською та саудівською арміями в Ємені. Поразка Єгипту у війні 1967 року припинила його участь у єменському конфлікті. Каїр став більше турбуватися про звільнення територій, відданих Ізраїлю, ніж про підтримку арабських революційних рухів [19]. Таким чином, Ізраїль та Саудівська Аравія тримали значну єгипетську армію подалі від ізраїльського фронту. Їхні розвідувальні служби координували доставку зброї роялістам, які базувалися в Саудівській Аравії [22].

На Хартумській конференції, що відбулася у вересні 1967 року, були підтверджені певні позиції Саудівської Аравії у відношенні до арабо-ізраїльського конфлікту [23]. По-перше, королівство відмовлялося визнавати державу Ізраїль до тих пір, поки мусульманські святині в Єрусалимі перебуватимуть під контролем Ізраїлю. По-друге, незважаючи на ствердну відмову від будь-яких переговорів з Ізраїлем, не виключалися дипломатичні та політичні зусилля. У той же час, використання військової сили не розглядалося як єдиний засіб для звільнення окупованих арабських територій.

У свою чергу, Саудівська Аравія, головним чином, спрямовувала свої зусилля на фінансову підтримку прифронтових країн і палестинського народу, майже не виключно, надаючи фінансові ресурси. Ці кошти використовувалися для підтримки поміркованих та прозахідних арабських урядів, а також для послаблення радикальних палестинських груп і екстремістських режимів. Пряме втручання Саудівської Аравії військовим шляхом у конфлікт з Ізраїлем не розглядалося, оскільки королівство ніколи не виступало як прифронтowa держава і ніколи не брало участь у прямому військовому протистоянні з Ізраїлем.

У зв'язку з подіями, зокрема після Гольфської війни 1990-1991 років, коли Саудівська Аравія та Ізраїль співпрацювали у ряді стратегічних питань, деякі представники обох країн почали розглядати можливість поліпшення взаємин [19]. Угода, відома як Осло-1, укладена у 1993 році між Ізраїлем та Палестинською Організацією, і мала на меті вирішення конфлікту на Близькому Сході [24]. Ця угода вважалася однією з перших спроб формування мирного процесу між Ізраїлем і палестинцями та сприяла налагодженню більш активних задулісних контактів з Саудівською Аравією [19].

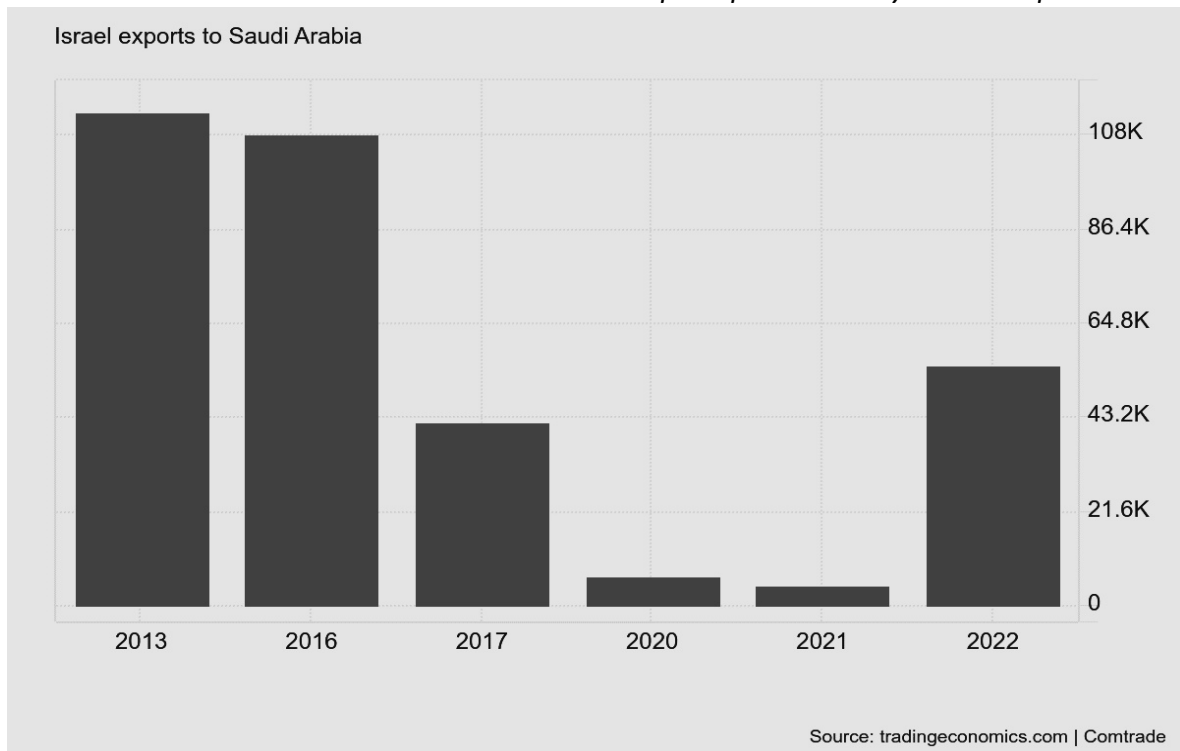
Загалом, публічне зближення Саудівської Аравії з Ізраїлем тривало поступово, та активізувалось з приходом до влади Дональда Трампа [25]. У 2015 році обидві країни визнали, що проводили таємні зустрічі для обговорення амбіцій Ірану в регіоні, хоча вони визнали, що залишаються розбіжності щодо ставлення Ізраїлю до палестинців. Були й публічні зустрічі,

наприклад у 2016 році колишній головний розвідки Саудівської Аравії принц Туркі аль-Фейсал зустрівся й публічно потиснув руку генерала Якову Амідрору, колишнього старшого радника прем'єр-міністра Ізраїлю Беньяміна Нетаньягу у Вашингтонському інституті, проізраїльському аналітичному центрі у Вашингтоні. Пізніше в 2016 році колишній саудівський генерал Анвар Ешкі, очолюючи команду бізнесменів і науковців, провів безпрецедентні переговори з ізраїльськими членами Кнесету. Відтоді Ешкі виступав на телебаченні, виступаючи за угоду з Ізраїлем [26].

У 2018 році ізраїльські та саудівські високопосадовці вперше публічно зустрілися у Вашингтоні на конференції, спрямованій проти насильницьких екстремістських організацій [25]. Після того, як відбулася нормалізація відносин між Ізраїлем і Об'єднаними Арабськими Еміратами (ОАЕ) [27], Саудівська Аравія відкрила свій повітряний простір для всіх ізраїльських рейсів з Ізраїлю до ОАЕ [28]. Проте, варто зазначити, що ОАЕ мали можливість проводити незалежну політику, нормалізуючи відносини з Ізраїлем, незалежно від думки Саудівської Аравії. У той час, Бахрейн, будучи залежним від безпеки та фінансової допомоги Саудівської Аравії для свого виживання, не міг би нормалізувати свої відносини з Ізраїлем без попереднього дозволу від Саудівської Аравії [25].

Окрім дипломатичних контактів, відбувались і економічні, про що свідчить рис. 1. Де відповідно до регіональних подій, здійснювалась економічна співпраця: з 2013 до 2017 році інтенсивність контактів активізувалась, проте з 2020 – 2021 динаміка знизилась. Відповідно до бази даних міжнародної торгівлі ООН, експорт Ізраїлю до Саудівської Аравії становив 55 тисяч доларів США протягом 2022 року [29].

Рис.1.1 Експорт Ізраїлю до Саудівської Аравії

Вже в травні 2019 року наслідний принц королівства схвалив план, який дозволив ізраїльським арабам працювати і жити в Саудівській Аравії [30]. Крім того, влада надавала спеціальні дозволи на в'їзд для працівників ізраїльських компаній, що дозволяло їм відвідувати королівство без необхідності показувати паспорт [31].

На початку 2021 року стало відомо, що адміністрація Джо Байдена мала намір домовитись про нормалізацію відносин між Ізраїлем і Саудівською Аравією до кінця 2023 року, як завершення Авраамових угод адміністрації Дональда Трампа у 2020 році між Ізраїлем і Об'єднаними Арабськими Еміратами (ОАЕ), Бахрейном, Марокко і Суданом. Ці історичні угоди, що відзначилися підтримкою суверенітету Ізраїлю і сприяли новій надії на регіональну стабільність та економічний розвиток, розглядаються як важливий крок у зміцненні миру та співпраці в регіоні [32].

Влітку 2023 року, посол Саудівської Аравії в Сполучених Штатах висловила погляди Саудівської Аравії на відносини між Ізраїлем та Палестиною, зауваживши, що Саудівська Аравія прагне не лише нормалізації, але й інтеграції з Ізраїлем [33]. В її заяві було підкреслено, що досягнення миру

між Ізраїлем та Палестиною узгоджується з амбітними соціальними реформами Саудівської Аравії, відомими як «Візія 2030», і що Саудівська Аравія бачить спільне процвітання двох незалежних держав – Ізраїлю та Палестини [32].

Згодом Державний секретар США Ентоні Блінкен підтвердив, що Саудівська Аравія наголосила на необхідності просування питання про створення двох держав для вирішення ізраїльсько-палестинського конфлікту як ключової умови для нормалізації відносин [34]. Однак, угоди Авраама, укладені ОАЕ, Бахрейном, Марокко та Суданом у 2020 році, не містили умови щодо регіонального прогресу по створенню палестинської держави [32].

Саудівська Аравія ніколи не сприймала Ізраїль як загрозу своєму виживанню. Натомість ізраїльсько-палестинський конфлікт був головною проблемою саудівських еліт. Революційні режими в регіоні, будь то Насер чи революційний Іран, протягом тривалого часу покладалися на палестино-ізраїльський конфлікт, щоб проникнути в суспільства Близького Сходу та отримати вплив у регіоні. Дійсно, звільнення Палестини є головною, якщо не єдиною причиною, щодо якої більшість арабів поділяє ту ж думку. Кожен агресивний наступ Ізраїлю на палестинців розхитує саму основу мусульманського і особливо арабського суспільства [25].

Проте динаміка відносин зазнала змін після подій 7 жовтня 2023 року, коли ХАМАС здійснив військову інтервенцію в Ізраїль [35], на що Ізраїль, у відповідь, може почати повномасштабне військове вторгнення в місто Рафah, що розташовано в Секторі Газа.

1.3. Вплив та наслідки нападу ХАМАСу на Ізраїль на двосторонні відносини

Після нападу ХАМАСу на Ізраїль 7 жовтня зафіксовано помітні зміни у відносинах між країнами Затоки та Ізраїлем. У той час як країни Затоки прагнуть виробити спільну позицію щодо регіональних і міжнародних подій,

питання Палестини, пронизане арабською та мусульманською ідентичністю і, перш за все, її гуманітарним виміром, демонструє відсутність консенсусу в їхніх поглядах і ставленнях. Водночас відмінності в політиці країн Затоки щодо цього питання ускладнюють їхні відносини з Ізраїлем [36].

Якщо аналізувати що саме стало передумовою, то з 7 жовтня більшість аналітичних центрів і звіти ЗМІ вказували на потенційну угоду між Саудівською Аравією та Ізраїлем, як на основну причину початку війни ХАМАСу [37]. За словами Метью Левітта з Вашингтонського інституту «чинником, що спонукав керівництво ХАМАС здійснити серйозну ескалаційну атаку, передусім, було перешкоджати дипломатичним зусиллям Ізраїлю з Саудівською Аравією». ХАМАС був упевнений, що така угода по нормалізації зняла би палестинське питання з порядку денного більшості арабських та ісламських країн. Крім того, очікувана нормалізація могла би зміцнити ефективний регіональний альянс проти Ірану та його союзників, включаючи ХАМАС і Хезболлу [38].

Так, після інтервенції, розпочатої ХАМАСом 7 жовтня, підтримувані державою ЗМІ Саудівської Аравії, розкритикували непередбачуваний крок ХАМАСу і стверджували, що відплата Ізраїлю буде катастрофою для палестинських громадян у Газі. Деякі аналітики стверджували, що нинішня військова ескалація ізраїльтян та ХАМАСу унеможливить нормалізацію відносин Саудівської Аравії та Ізраїлю, і згодом стало відомо, що переговори були призупинені [25].

Загалом ставлення Саудівської Аравії до нинішньої війни з їхньої точки зору збалансоване. Уряд Саудівської Аравії категорично й недвозначно засудив масштабну атаку й облогу Гази, здійснені Ізраїлем у відповідь на 7 жовтня. Крім того, саудівська сторона активно повідомляла Сполученим Штатам про своє невдоволення. Це може свідчити про те, що враховуючи мусульманську ідентичність королівства, воно було першочерговим кроком і умовою, щоб продемонструвати прихильність головної країни Аравійського півострову до палестинської проблеми серед інших арабських країн [25].

У 2024 році стало відомо, що незважаючи на збільшені ставки у вигляді інтервенції ХАМАСу та військової відповіді Ізраїлю на це вторгнення, лідери в Ер-Ріяді, Тель-Авіві та Вашингтоні продовжують наголошувати на актуальності нормалізації відносин [39]. Тобто, це питання розглядається на порядку денному та продовжується ведення дискусій про війну в Газі, звільнення заручників, розміщення гуманітарної допомоги в Секторі Гази та зменшення регіональної напруги. Це має важливий вплив на відносини між Саудівською Аравією та Ізраїлем. Проте, головні питання залишаються навколо загроз з боку Ірану та його союзників, а також інтересу до створення палестинської держави. Хоча це не нова позиція Саудівської Аравії, обговорення палестинської державності набуває наростаючої ваги під час переговорів про припинення вогню та реконструкції Гази після конфлікту [32].

Якщо аналізувати позицію Ізраїлю щодо ймовірних переговорів по нормалізації відносин, то на даний момент, керуюча в Ізраїлі коаліція вважається найбільш консервативною в історії країни [40]. Станом на нині, Ізраїль не може сформувати коаліції, необхідної для процвітання як нації, тому що це призведе до розпаду правлячої коаліції, необхідної Нетаньягу, щоб вижити як політик [41]. Ця умова ускладнює будь-які переговори та укладання угод. Ізраїль залишається у стані конфлікту з ХАМАС, що багато ізраїльтян сприймають як існуючу загрозу, тоді як палестинці знаходяться у стані безвихідності через внутрішні розбіжності [40].

Тому час для угоди між США, Саудівською Аравією та Ізраїлем потенційно обмежений президентськими виборами в США. Нетаньягу, можливо, вважає, що найрозумніший спосіб – дочекатися результатів президентських виборів, в надії, що Дональд Трамп повернеться на пост президента та запропонує безумовну підтримку йому та його основним союзникам по коаліції. Проте, чи буде реалізовано такий сценарій – незрозуміло.

І, цілком може статися, що Ізраїль матиме причини глибоко шкодувати про втрачену можливість – через те, що наразі це шанс для значних

регіональних змін, які не позбавлені складних викликів, але це може бути не найгіршою альтернативою для Ізраїлю, що переживає кризу [42].

На підтримку думки, про не готовність Ізраїлю визнати Палестину говорив і держсекретар США Ентоні Блінкен 21 травня 2024 року. Він уперше визнав, що Ізраїль може не захотіти прийняти угоду про нормалізацію відносин із Саудівською Аравією, якщо це означає згоду на прогрес у створенні палестинської держави. «Саудівці вимагають припинення вогню в Газі та шляху до палестинської держави, і цілком може статися, що Ізраїль не зможе, не бажає йти цим шляхом», – зазначив держсекретар [43].

За таких умов малоімовірно, що прем'єр-міністр Ізраїлю Беньямін Нетаньягу буде готовий та здатний згодитися на вимоги Саудівської Аравії щодо нормалізації відносин, зокрема на тривале припинення вогню в Газі та прийняття надійного та незворотного шляху до створення палестинської держави [40]. Проте, після нападу Ірану на Ізраїль 13 квітня 2024 року з використанням безпілотників і ракет, Ізраїль, схоже, визнав, що найкращий спосіб протистояти загрозі, яку становлять Іран та його ставленики, – це працювати з коаліцією не лише союзних західних держав, але й з арабськими країнами. Це теж безпрецедентно. Ідея про те, що американці, європейці та араби об'єднуються, щоб допомогти перехопити безпілотники та крилаті ракети, запущені Іраном проти Ізраїлю, у недавньому минулому здавалася б фантазією – і, для Ізраїлю небажаною. Ізраїльський лозунг щодо оборони завжди був таким: «Ми захищаємося самі». Це було як джерелом гордості, так і принципом, що ніхто, крім ізраїльтян, не повинен брати зброю від імені Ізраїлю.

Але тепер, коли Ізраїль стикається не лише з Іраном, а й з кількома іранськими проксі-угрупованнями, ціна самостійних дій на всіх цих фронтах стає просто надто високою. Такий розвиток подій, а також готовність приєднатися до Ізраїлю, яку арабські країни продемонстрували в квітні, щоб протистояти загрозі, яку представляють Іран та його поплічники, свідчить про

те, що відкрилося вікно для створення регіональної коаліції, що проводить спільну стратегію протидії Ірану та його проксі-груп.

Однак, щоб скористатися цим відкриттям, Ізраїль, Сполучені Штати та арабські країни, зокрема Саудівська Аравія, мають усвідомити унікальність моменту та використати це. Прорив, за посередництва США в угоді про нормалізацію між Ізраїлем і Саудівською Аравією, зробив би дуже багато для зміцнення нової коаліції.

Якби Саудівська Аравія уклала мир з Ізраїлем, це, швидше за все, змінило би відносини Ізраїлю з іншими сунітськими державами на Близькому Сході та за його межами. Адміністрація президента США Джо Байдена, а також лідери Ізраїлю та Саудівської Аравії зазначають, що вони все одно хотіли би побачити таку угоду найближчим часом. Але, адміністрація Байдена вважає, що бойові дії в Газі необхідно призупинити, перш ніж можна буде продовжити переговори про нормалізацію.

Є певна надія, що переговори в Єгипті щодо угоди щодо заручників між Ізраїлем і ХАМАС нарешті будуть досягнуті та призведуть до припинення вогню щонайменше на шість тижнів. Якщо в Єгипті не буде угоди, адміністрація Байдена має звернутися до єдиної реалістичної альтернативи: заохотити Ізраїль оголосити про одностороннє припинення вогню в Газі на чотири-шість тижнів.

Таке рішення Ізраїлю може бути єдиним способом створити умови для просування ізраїльсько-саудівської нормалізуючої угоди. Звичайно, одностороннє припинення вогню викликало б суперечки в Ізраїлі як тому, що це розриває зв'язок між призупиненням бойових дій у Газі та звільненням заручників, так і тому, що може здатися, що воно поступається ХАМАСу. Але одностороннє припинення вогню на чотири-шість тижнів фактично запропонувало б Ізраїлю багато стратегічних переваг із незначними матеріальними недоліками. І, якщо їхні переговори з ХАМАС знову зазнають невдачі, ізраїльським лідерам доведеться діяти по-іншому, якщо вони сподіваються звільнити заручників, поки деякі ще живі.

Той факт, що Ізраїль прислухався до адміністрації Байдена, коли готував свою відповідь на атаку Ірану, свідчить про те, що він відкритий до переконань США. Дійсно, в Ізраїлі може формуватися нова реальність, яка може змінити підхід до оборони, стримування та регіону [44].

Отже, враховуючи стратегію Саудівської Аравії на основі «Візії 2030», можна побачити, як країна активно впливає на свої зовнішньополітичні рішення на міжнародній арені. «Візія 2030» спрямована на створення різноманітної та стійкої економіки, що робить Саудівську Аравію більш зацікавленою в співпраці з регіональними партнерами та в зменшенні конфліктів у регіоні. Процес нормалізації відносин Саудівської Аравії з Ізраїлем є великим комплексним завданням, що містить постійні змінні. Так як еволюція відносин між Саудівською Аравією та Ізраїлем показує різні етапи, від напружених відносин до певного співробітництва в різних сферах, таких як безпека та енергетика, ці відносини розвиваються під впливом геополітичних факторів та стратегічних інтересів обох країн.

Після вторгнення ХАМАСу 7 жовтня 2023 року до Ізраїлю, динаміка нормалізації відносин змінилася. Цей інцидент став важливим випробуванням для співпраці та діалогу між Саудівською Аравією та Ізраїлем. Хоча це створило і нові виклики, воно також підкреслило важливість мирного врегулювання конфліктів у регіоні та потреби подальшого розвитку дипломатичних зусиль для нормалізації ситуації.

Окрім цього, беручи до уваги, що Мохаммад бін Салман висловив позитивне ставлення до остаточного укладення мирної угоди з Ізраїлем, тому що єврейська держава, – це не Іран, – тоді як у відносинах з Іраном переважають спільні проблеми, які Ер-Ріяд і Тегеран можуть вирішити самостійно, випадок Ізраїлю охоплює численні транснаціональні та етнічні питання, що виходять за межі суто двосторонніх відносин [37].

РОЗДІЛ 2. ГЕОПОЛІТИЧНІ ФАКТОРИ ВРЕГУЛЮВАННЯ САУДІВСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН

2.1. Вплив Ірану на динаміку нормалізації двосторонніх відносин

Із початком Іранської революції внутрішня ситуація в країні кардинально змінилась. Іранська держава прийняла ісламський революційний антизахідний, антимонархічний режим із шиїтським присмаком, що став головним ворогом моделі ісламського режиму Саудівської Аравії – сунітської консервативної монархічної Саудівської Аравії, дружньої до Заходу.

З 1990-х років Саудівська Аравія, щоб протистояти іранському впливу в регіоні, прагнула поширювати наратив про те, що палестинські справи є справою арабів, а Іран, як неарабська держава, не має законного права втручатися в виключно арабське питання. Крім того, саудівські еліти з 2004 року прийняли наратив іранського шиїтського півмісяця, сформульований хашимітським королем Йорданії, який підкреслював, що Іран прагне створити шиїтську сферу впливу в регіоні.

З іншого боку, Іран ефективно використовував свої відносини з сунітськими палестинськими недержавними акторами, такими як ХАМАС і Джихад, щоб створити вигляд того, що Іран не реалізує шиїтську політику експансії в регіоні, оскільки сунітська арабська еліта, включаючи саудівську, сперечаючись, а радше вісь ісламського опору проти американського імперіалізму, сіонізму (Ізраїль) та арабських консервативних режимів, дружніх двом останнім [25].

Наслідний принц Саудівської Аравії успадкував та продовжив зовнішню політику, в основі якої лежить занепокоєння щодо Ірану [45]. Зростання влади Ірану з 2003 року представляє багатогранну загрозу, що вплинула на різні аспекти безпеки Саудівської Аравії. Революція 1979 року розглядалася в Ер-Ріяді як екзистенційна загроза, в результаті чого королівство намагалось переосмислити свою ідентичність, щоб протистояти Ісламській Республіці [46]. Смерть аятоли Рухолли Хомейні в 1989 році відкрила спокійний період у

двосторонніх відносинах Ер-Ріяда і Тегерана, який завершився вторгненням в Ірак у 2003 році. Саудівське керівництво все частіше відчувало себе в облозі амбітного Ірану, який набував впливу в регіоні, наприклад, у 2007 році Абдулла назвав Іран «джерелом усіх проблем» Близького Сходу, а в 2009 році Мукрін, тодішній голова розвідки Саудівської Аравії, зазначив, що «шиїтський півмісяць стає повним місяцем», який охоплює Ліван, Сирію, Ірак, Бахрейн, Кувейт і Ємен. Саме тому, керівництво Саудівської Аравії поступово почало розглядати необхідність більш наполегливої та прагматичної зовнішньої політики [45].

Загалом, відносини між Іраном та Саудівською Аравією мають складну історію, що пройшла через етапи співпраці, конфлікти та, навіть, певної форми нормалізації, оскільки протягом багатьох років Іран і Саудівська Аравія були учасниками політичних конфліктів у регіоні. Наприклад, їхня підтримка протилежних сторін у таких конфліктах як в Ємені, Лівані призводила до загострення ситуації між двома державами. Проте ці відносини від початку їхньої напруженості через релігійні, геополітичні та ідеологічні протистояння еволюціонували до нормалізації у 2023 році, за посередництва Китаю, коли обидві країни оголосили про готовність до діалогу, співпраці та зменшення напруженості, що відкриває перспективи співробітництва у різних сферах та сприяє загальній стабільності в регіоні [47].

Таким чином, Мохаммад бін Салман прийняв стратегію, спрямовану на зменшення міжнаціональної напруженості з сусідніми країнами, відому як політика «нульового конфлікту» [37]. Ця політика включає відновлення дипломатичних відносин, у тому числі з Іраном через посередництво Китаю, з метою збереження миру та поваги до суверенітету кожної держави. Однак, навіть при таких домовленостях, реалізація двосторонніх угод, укладених у минулому, була ускладнена конфліктами в Ємені та Сирії, що призвело до замороження відносин між Ер-Ріядом і Тегераном у 2016 році [48].

Хоча двостороння угода, за посередництвом Китаю, не була повністю реалізована, але відіграє роль стабілізуючого фактора для Близького Сходу на даний момент [49].

11 жовтня 2023 року президент Ірану Ібрагім Раїсі та Мохаммад бін Салман провели першу телефонну розмову з моменту підписання угоди про нормалізацію. За словами Мохаммада Джамшиді, помічника президента Ірану з політичних питань, обидва лідери обговорили «необхідність покласти край військовим злочинам проти Палестини», ісламську єдність і підтримку Вашингтоном дій Ізраїлю в Газі [50].

Приблизно через місяць після початку бойових дій в Ізраїлі та палестинському анклаві наслідний принц Саудівської Аравії і президент Ірану зустрілися віч-на-віч у кулуарах спільного арабо-ісламського саміту щодо Гази в Ер-Ріяді. З тих пір було запущено кілька двосторонніх ініціатив, включаючи програму скасування віз для збільшення кількості відвідувачів і заохочення ділових поїздок між Іраном і Саудівською Аравією. Заступник голови Центрального банку Ірану Мохаммад Арам також відвідав Ер-Ріяд для розвитку банківських відносин між двома країнами. Хоча ці події є незначними порівняно з війною, вони демонструють рішучість обох країн не оминати нинішню нестабільність.

Проте, активні двосторонні відносини наразі малоімовірні, оскільки Іран і Саудівська Аравія цілком усвідомлюють свій взаємний антагонізм, але вирішили співпрацювати. Їхній дипломатичний корпус продовжуватиме надавати «мінімум послуг»: просування ініціатив з економічних та інших питань, дотримання загальних зауважень, коли вони змушені говорити про війну, або спільна робота над менш суперечливими питаннями, такими як відновлення миру в Судані [49]. Звичайно, відкриття посольств, консульств, здійснення офіційних візитів і зустрічі офіційних осіб обох країн демонструють кроки про ніби посилення і зміцнення дипломатичного діалогу, хоча, насправді, це має лише формальний характер, для того, що підтримувати мінливі відносини [47].

У цілому, Королівство турбує, в першу чергу, участь Ірану в дестабілізації і так неспокійного регіону, особливо після нападу ХАМАСу на Ізраїль. Тегеран стверджує, що не є співучасником війни, але використовує войовничу, різку антиізраїльську риторичку, яку повторюють його ополченці на Близькому Сході, включаючи деяких, що зараз активно беруть участь у нападах на Ізраїль, як-от, Хезболла чи єменські хусити.

По-друге, для Ер-Ріяду важливим спостереження, що арабський світ, де Саудівська Аравія повинна мати природний стратегічний вплив, зараз наповнений збройними групами, лояльними до Ісламської Республіки Іран. Незалежно від того, чи базуються вони в південному Лівані, на Західному березі річки Йордан і в Газі, Сирії, Іраку чи Ємені, спільним для них є те, що вони отримують накази із Тегерана [49]. Двома головними гарячими точками, що загрожують порушити нові саудівсько-іранські відносини, залишаються, перш за все, Ємен і Ліван.

Повстанський уряд хуситів, що базується в столиці Ємену Сані, продовжує обстрілювати комерційні судна в Червоному морі за допомогою ракет і безпілотників, наданих Іраном, демонструючи підтримку ХАМАС у конфлікті з Ізраїлем.

Проте, ці атаки також негативно впливають на амбітні плани Саудівської Аравії щодо розвитку нафтового сектору економіки, зокрема на проєкти в Червоному морі. Серед цих проєктів – створення нової туристичної індустрії з трьома розкішними курортами, бізнес круїзних лайнерів і будівництво ультрасучасного міста вартістю 500 мільярдів доларів.

У цьому контексті можна припустити, що існує багато ознак того, що Іран продовжує реалізовувати стратегію, спрямовану на підрив позицій Саудівської Аравії, незважаючи на нещодавні сигнали про зближення. Тегеран виглядає задоволеним угодою про примирення з Саудівською Аравією, що дає йому перевагу у нейтралізації свого супротивника. Водночас, іранський режим продовжує застосовувати терплячу стратегію інтеграції у владні структури по всьому Близькому Сходу, прагнучи до регіональної гегемонії [51].

Внаслідок цього можна спостерігати, як військова кампанія Ізраїлю впливає на відносини між Тегераном та Ер-Ріядом. Жорстока операція ХАМАС «Потоп Аль-Акса» та дії інших іранських союзників у регіоні, таких як ліванська «Хезболла» та іракські шиїтські збройні угруповання, посилюють занепокоєння Саудівської Аравії щодо амбіцій і поведінки Тегерана на Близькому Сході. Хоча Іран і Саудівська Аравія мають спільні занепокоєння щодо кризи в Газі, Ер-Ріяд побоюється, що Тегеран може використати цей конфлікт таким чином, що зможе нашкодити королівству та його арабським сусідам [50].

Прикладом цього є те, що Іран контрабандою постачає зброю на Західний берег, щоб спровокувати заворушення в Ізраїлі. Тегеран використовує таємні маршрути, співробітників розвідки та своїх союзників для доставки зброї ХАМАСу на Західний берег [52].

Зважаючи на те, що Тегеран може реалізовувати свою агресивну політику через своїх союзників, дестабілізуючи таким чином регіон Близького Сходу та арабські країни, Саудівська Аравія запропонувала Ірану посилити співпрацю та інвестувати в його економіку, якщо той не дозволить своїм регіональним союзникам перетворити конфлікт між Ізраїлем і ХАМАСом на ширший конфлікт [53]. Представники Тегерану висловили сумніви щодо можливості отримання раптового припливу інвестицій з країн Затоки [54].

Враховуючи нестабільність в регіоні, Саудівська Аравія та Іран намагатимуться, попри все, стримувати свої емоції та критику на адресу один одного, потенційною причиною виникнення нестабільності та напруження між Ер-Ріядом та Тегераном може стати підписання саудівсько-ізраїльської угоди про нормалізацію відносин за посередництва США. Угода може передбачати собою підписання безпекових гарантій між Вашингтоном та Ер-Ріядом, згода на розвиток цивільної ядерної програми та закупівлю новітньої зброї. У свою чергу, королівство погодиться на нормалізацію відносин з Ізраїлем, зменшить інтенсивність зв'язків з Китаєм та активніше дотримуватиметься інтересів США на Близькому Сході. Ізраїль, у рамках цієї

угоди, робитиме конструктивні кроки до палестинців, від чого отримає політичний та економічний вигравш. Звичайно, що в даному контексті важливо розуміти чи погодиться Ізраїль на такі умови, враховуючи риторичку уряду Беньяміна Нетаньягу. Таке можливе партнерство Ісламська Республіка розглядає як серйозну загрозу для Ірану, через утворення осі, на чолі якої буде США, на противагу іранській, що буде стримувати Ісламську Республіку від дестабілізаційних заходів у регіоні. Натомість, така вісь може збільшити внутрішні ризики для Ірану через дії сепаратистських та інших опозиційних груп [47].

У даному контексті, Іран, ймовірно, продовжуватиме розглядати свою стратегію гібридної війни як єдиний ефективний спосіб стримування зовнішніх сил, що намагаються обмежити його вплив. Це, у свою чергу, може вплинути на потенційні переговори та процес нормалізації відносин між Саудівською Аравією та Ізраїлем [51].

Також, важливо зазначити, що саудівсько-ізраїльська нормалізація відносин не може відбуватися за рахунок саудівсько-іранської нормалізації. Це може стати грубим спрощенням складних відносин між Ер-Ріядом, Тегераном і Тель-Авівом. Раніше керівництво Саудівської Аравії вміло збалансувати такі суперечливі відносини, і можна очікувати, що вони спробують зробити те саме з Ізраїлем – за умови, якщо війна в Газі закінчиться.

Водночас, саудівсько-іранські відносини можуть стримувати ізраїльських політиків від використання своїх зв'язків із Саудівською Аравією як інструмент протистояння проти Ірану. Враховуючи це, ізраїльські політики можуть спрямувати свою увагу та сили, навіть воєнні, на Іран, будь то відкрито або опосередковано. Тому, якщо такі заяви почастишають, відносини між Саудівською Аравією та Іраном стануть дуже напруженими.

Отже, передбачається, що Саудівська Аравія, якщо нормалізує відносини з Ізраїлем, не буде відкрито співпрацювати у військовій сфері з Ізраїлем і навіть намагатиметься дистанціюватися, щоб уникнути позиції

«мішені» для підтримуваних Іраном груп [55]. Тому саудівсько-ізраїльська нормалізація, швидше за все, буде зосереджена на економічній і технологічній співпраці, а не на військових аспектах регіональної політики, що дасть можливість балансувати з Іраном, з метою унеможливити протистояння королівства з терористичними іранськими проксі-групами.

2.2. Роль США в укладанні двосторонньої угоди

Понад півстоліття, відносини між Королівством Саудівської Аравії і Сполученими Штатами ґрунтувалися на розумінні, що США гарантуватимуть безпеку в регіоні, і безпосередньо, королівству, а Саудівська Аравія продовжуватиме постачати нафту на західні ринки. Промова президента Картера у 1980 році підтвердила зобов'язання США захищати свої інтереси в регіоні Затоки, при цьому застосовуючи військову силу, якщо це стане необхідним. Ця політика найчіткіше проявилася під час операції «Буря в пустелі», коли США та їхні союзники звільнили Кувейт і відвернули спроби Іраку здобути регіональну перевагу [1].

Проте, двосторонні відносини за весь період співпраці набували різних форм: від тотальної кооперації та взаєморозуміння, до певного виду напруженості та розчарування. Занепокоєння Саудівської Аравії щодо надійності США, як партнера, зростало з кожним роком, особливо після вторгнення президента Джорджа Буша в Ірак у 2003 році. Причина цієї недовіри була підсилена підходом президента Барака Обами до давніх партнерів США, таких, як єгипетський лідер Хосні Мубарак, під час арабських повстань 2011 року, що викликало негативну реакцію серед саудівського правлячого класу. Більше того, саудівське керівництво було обурене ядерною угодою Барака Обами з Іраном у 2015 році, оскільки вони вважали, що саме ця угода дозволить Тегерану отримати значне фінансування для подальшого зміцнення його позицій у регіоні.

Наступним етапом перевірки двосторонніх відносин між Штатами та Ер-Ріядом стала реакція та дії США на напади іранських безпілотників і ракет на нафтові об'єкти Саудівської Аравії у 2019 році і посягла сумніви відносно обіцянок США щодо безпеки в цій країні. Виведення американських військ з Афганістану, за чим слідувало швидке виведення найсучаснішої системи протиракетної оборони США і батареї Patriot з Королівства, поглибило сумніви Ер-Ріяда в намірах США захищати свого союзника від іранських атак. Переміщення ракет сталося під час атак хуситів на Королівство, що підтвердило підозри Саудівської Аравії, що США не будуть присутні в регіоні так, як це було раніше. Саме тому ці події змусили керівників Саудівської Аравії переглянути свої регіональні і міжнародні відносини заново. Натомість Саудівська Аравія диверсифікувала свою зовнішню політику на інші країни і зосередила свою увагу на Китаї [4].

Саудівська Аравія виступає як головний постачальник сирої нафти до Китаю та є найбільшим торговим партнером КНР у регіоні Близького Сходу та Північної Африки. Зі свого боку, Китай є провідним торговим партнером Саудівської Аравії та одним із основних покупців її сирої нафти. Крім того, Китай відіграє важливу роль як інвестор у проєкті «Візія 2030».

Загалом, Китай почав відігравати ключову роль у диверсифікації економік країн Затоки, як з економічної, так і з геополітичної точки зору. На тлі енергетичних та економічних відносин, і війни Росії проти України, 15 березня 2022 року Саудівська Аравія оголосила, що веде активні переговори з Китаєм про встановлення цін на частину своєї нафти в юанях. Такий крок може не лише почати послаблювати домінування долара США на світовому нафтовому ринку, але й сигналізувати про орієнтацію Саудівської Аравії на азійський ринок, якщо він буде реалізований і продовжений.

З огляду на вище зазначене, можна зробити висновок, що Китай активно збільшує свою присутність і вплив у регіоні Близького Сходу та Північної Африки через економічні та геополітичні зв'язки з країнами, такими як Саудівська Аравія. Його роль як торгового партнера та інвестора у великі

проекти, такі як «Візія 2030», свідчить про його стратегічний інтерес у цьому регіоні. Тому, якщо США не зосередять увагу на співробітництві з країнами Близького Сходу, це може відкрити двері для Китаю, який вже демонструє свою здатність до великих економічних та політичних ініціатив у цьому регіоні.

Такий сценарій може зробити нормалізацію відносин між Саудівською Аравією та Ізраїлем більш складним процесом та, навіть, потенційно неможливим, оскільки Китай може мати інші пріоритети та стратегії, ніж західні країни. Тому для США важливо утримувати свою позицію та підтримувати співпрацю з регіоном, щоб уникнути втрати впливу і конкуренції з Китаєм у цьому важливому геополітичному контексті.

Враховуючи прагнення США таки укласти потенційну угоду між Саудівською Аравією та Ізраїлем, принаймні до початку президентської кампанії 2024 року, переговори та консультації все ще в процесі, незважаючи на заяви офіційних осіб про «заморожування» переговорів [56].

Також під час візиту держсекретаря США Ентоні Блінкена 5 лютого 2024 року, в рамках широкого турне по Близькому Сходу з метою зниження регіональної напруженості, його зупинка в Ер-Ріяді включала переговори з наслідним принцом Саудівської Аравії та прем'єр-міністром Мохаммадом бін Салманом. Одним із ключових питань, що обговорювалися, була нормалізація відносин у контексті війни в Газі та напади єменських хуситів на судноплавні маршрути в Червоному морі.

Паралельно з туром Блінкена, оприлюднене щорічне опитування арабської громадської думки, що, ймовірно, прочитали в Ер-Ріяді, показало – більшість арабів не підтримують офіційне визнання Ізраїлю, причому 89% респондентів із шістнадцяти арабських країн або вороже налаштовані, або глибоко скептично ставляться до Ізраїлю. Таке опитування демонструє неготовність арабського суспільства до налагодження відносин із ізраїльським народом [32].

Пізніше представник держдепартаменту заявляв, що США докладають стільки зусиль до цієї ініціативи, навіть якщо Нетаньягу, швидше за все, її відхилить, бо вважають, що підхід регіональної інтеграції відповідає інтересам Ізраїлю, оскільки це забезпечить більшу безпеку для єврейської держави, ізолює Іран у регіоні та надасть Ізраїлю партнерів для допомоги у відбудові Гази. «Зрештою, уряд Ізраїлю повинен буде зробити вибір щодо того, що в інтересах його народу» [57].

До 7 жовтня, наслідний принц висловив надію, що угода з Ізраїлем «полегшить життя палестинців». Після інтервенції ХАМАСу до Ізраїлю та військових дій Ізраїлю проти палестинського народу, вимоги Ер-Ріяду стали набагато жорсткішими, оскільки Саудівська Аравія поставила умову – нормалізація відносин можлива лише після «незворотних кроків» по створенню палестинської держави. Однак, підвищивши вимоги стосовно палестинської державності, Мохаммад бін Салман насправді посилив палестинський вплив на свою зовнішню політику. Тепер у наслідного принца є можливість отримати від Вашингтона такі зобов'язання, де жоден попередній правитель Саудівської Аравії раніше не міг мріяти. Ця угода зі США підвищить статус Мохаммада бін Салмана та підсилить його позиції, як найвпливовіший лідер Саудівської Аравії з часів його діда Абдула Азіза, легендарного засновника королівства, який уклав партнерство зі США у 1945 році [58].

Оскільки Ізраїль і Сполучені Штати стикаються з великим неприйняттям у регіоні, їм, імовірно, доведеться запропонувати значні стимули для залучення Саудівської Аравії до будь-якої угоди. Мохаммад бін Салман має сильну позицію, щоб досягти значних поступок від США та Ізраїлю в обмін на співпрацю, і він не поспішає втрачати цей важіль впливу. Хоча Саудівська Аравія, Сполучені Штати та Ізраїль поділяють стурбованість щодо Ірану, водночас Ер-Ріяд та Тегеран вважають, що ізраїльська окупація проблематична і є джерелом регіональної нестабільності [59].

Однак, після війни в Газі будь-який план нормалізації може бути розглянутий в регіоні як спроба Саудівської Аравії створити противагу відносно Ірану та його «осі опору». Офіційні особи США вважають потенційну угоду між Саудівською Аравією та Ізраїлем ключовою для вирішення конфлікту в Газі та деескалації напруги у регіоні. Нормалізація відносин між цими країнами стала головною темою на зустрічах між представниками США та Саудівської Аравії після 7 жовтня 2023 року, зокрема під час візиту держсекретаря Блінкена в лютому 2024 року. Головний представник США на Близькому Сході Бретт Макгурк підкреслив у високопоставлених колах американської влади, що розв'язання кризи в Газі тісно пов'язане з угодою про нормалізацію між Саудівською Аравією та Ізраїлем.

Концентрація уваги США та Ізраїлю на позиціях і діях Саудівської Аравії надала лідерам королівства можливість працювати над вирішенням кризи в Газі та спільно планувати наступні кроки після закінчення конфлікту. Щодо найчутливіших питань, Саудівська Аравія, спільно з США та іншими арабськими країнами, попереджала Ізраїль про небезпеку продовження його планів здійснення повномасштабного наступу на місто Рафах на півдні, де знаходилось понад 1,5 мільйона палестинців, що шукали притулку. Міністерство закордонних справ Саудівської Аравії опублікувало 10 лютого заяву, де говориться: «Це триваюче порушення міжнародного права та міжнародного гуманітарного права підтверджує необхідність термінового скликання Ради Безпеки ООН, щоб запобігти спричиненню Ізраїлем неминучої гуманітарної катастрофи, за яку несе відповідальність кожен, хто підтримує агресію». Риторика Ер-Ріяда могла бути спрямована на те, щоб донести до прем'єр-міністра Ізраїлю Беньяміна Нетаньягу, що нормалізація саудівсько-ізраїльських відносин буде політично складнішою для Мохаммада бін Салмана, якщо Ізраїль продовжить тотальний наступ на Рафах [60].

Оскільки, попри певні домовленості на найвищих рівнях щодо укладання двосторонньої угоди, мусульманський світ може сприйняти таку

політику наслідного принца як ворожу, що може підірвати позиції не лише Мохаммада бін Салмана, але й самого королівства. Звичайно, що офіційні особи Ер-Ряду розуміють потенційні ризики, тому намагаються докладати максимум дипломатичних зусиль, за посередництва Вашингтону та президента Джо Байдена, який може впливати та здійснювати тиск на прем'єр-міністра Ізраїлю, щодо унеможливлення повномасштабного наступу ізраїльської армії на місто Рафah.

Беручи до уваги те, що двосторонні відносини між Сполученими Штатами Америки та Саудівською Аравією за останні роки були здебільшого нейтральними та негативного характеру, королівство усвідомлює значну потребу і можливості, які може надати Вашингтон у можливо майбутньому протистоянні королівства проти Ісламської Республіки. Атака Ірану на Ізраїль 14 квітня 2024 року продемонструвала Саудівській Аравії, наскільки важливим може бути отримання гарантій оборони від Сполучених Штатів, оскільки Іран випустив, ймовірно, найбільший за всю історію ракетний і безпілотний удар по Ізраїлю, і саме військова підтримка США відіграла значну роль у майже повному відбитті цієї атаки [60].

Загалом, унаслідок загострення ситуації в регіоні Близького Сходу, двосторонні контакти похвалились і питання нормалізації угоди з Ізраїлем наразі на порядку денному обох країн. Повідомляється, що 18 травня 2024 року під час зустрічі між радником з національної безпеки Джейком Салліваном і наслідним принцом Мохаммадом бін Салманом у Дахрані було обговорено проєкт щодо безпекових гарантій між Штатами та Ер-Рядом, у заяві, оприлюдненій міністерством закордонних справ Саудівської Аравії, де міністерство назвало проєкт угоди «майже остаточним».

Перший елемент угоди включає низку домовленостей між США та Саудівською Аравією, що охоплюють оборонні гарантії та співпрацю в цивільній ядерній сфері. Оборонні гарантії також включають більш широкий і швидший доступ до передового американського озброєння та передових технологій, зокрема до революційних можливостей штучного інтелекту (ШІ)

[61]. Ядерна співпраця передбачає дозвіл від США на збагачення урану в королівстві. Це викликає занепокоєння серед експертів з нерозповсюдження, оскільки використання центрифуг може призвести до створення ядерної зброї. Принц Мохаммад бін Салман заявив, що королівство буде прагнути до створення ядерної зброї, якщо це зробить Іран. Останнім часом Іран все частіше погрожує можливістю реалізації такого сценарію [62]. Адміністрація Байдена підтримує і розширює свої зв'язки з Саудівською Аравією, особливо коли Китай намагається збільшити свій вплив у регіоні Близького Сходу [61]. Натомість, Сполучені Штати хочуть отримати гарантії того, що Королівство не дозволить Китаю будувати військові бази на території Саудівської Аравії. США також хочуть обмежити використання технологій Huawei, і щоб саудівці продовжували використовувати долари США, а не китайські гроші, для продажу нафти [6].

Друга частина угоди спрямована на нормалізацію відносин між Саудівською Аравією та Ізраїлем, проте це залежить від третього, складного й доречного компонента, що відкривав би шлях до створення палестинської держави. Держсекретар Ентоні Блінкен нещодавно охарактеризував цей етап як потребу до «вирішення конфлікту в Газі і надійному шляху до створення та існування палестинської держави» [61].

Особливо чутливим питанням та перешкодою в будь-якій підтримці США такої програми є те, що американська опозиція розглядає місцеве збагачення урану як ключовий компонент для ядерної енергетики, що також може бути використаний для розробки ядерної зброї. Саудівська Аравія має багаті родовища урану і наполягає на можливості збагачувати його всередині країни, що було би головним завданням для арабської держави. Наприклад, сусідні Об'єднані Арабські Емірати імпортують збагачений уран для забезпечення своїх атомних станцій. Натомість, сенатор-демократ Едвард Дж. Маркі, співголова Робочої групи з ядерної зброї та контролю над озброєннями, закликав адміністрацію Байдена переконатися, що Ер-Ріяд зобов'язується відмовитися від збагачення та переробки ядерного матеріалу, посилаючись на

попередні заяви наслідного принца, що Саудівська Аравія розробить ядерну зброю, якщо це зробить і Іран.

«Шлях до миру на Близькому Сході не повинен включати перспективу ядерної зброї Саудівської Аравії, яка підірвала б інтереси США, союзників і партнерів у всьому регіоні», – сказав він у своєму листі [63].

Намагання США активно просувати дипломатичні контакти щодо укладання угоди відображається у численних візитах чиновників Вашингтону до Ізраїлю та Саудівської Аравії [61]. Так спецпредставник президента США в Індо-Тихоокеанському регіоні Курт Кемберт і заступник держсекретаря Джек Салліван, які прибули в регіон 18 травня 2024 року, відвідали Ізраїль і, ймовірно, провели зустріч з президентом Ісааком Герцогом та прем'єр-міністром Беньяміном Нетаньягу для обговорення угоди [64]. Посольство США в Ізраїлі оприлюднило заяву: «Пан Салліван прибув до Ізраїлю з Саудівської Аравії, де він провів конструктивні зустрічі з наслідним принцом і прем'єр-міністром Саудівської Аравії Мохаммадом бін Салманом, зосередженими на комплексному баченні інтегрованого регіону Близького Сходу. Джек Салліван поінформував прем'єр-міністра Нетаньягу та його команду про ці зустрічі та потенціал, який тепер може бути доступний для Ізраїлю, а також для палестинського народу» [65].

Саудівська Аравія, в свою чергу, чітко підкреслила, що жодного прогресу не можливо досягнути без вирішення питання про створення двох держав, що враховує самоврядування палестинців як на Західному березі, так і в Газі. Утриматися від вирішення палестинського питання зараз практично неможливо через широке обурення в арабському світі через трагічні гуманітарні наслідки для палестинців у Газі [61].

Саудівські офіційні особи не робили публічних пропозицій щодо можливого «плану Б», у випадку, якщо уряд Нетаньягу відкине запропоновані умови, тим самим ускладнюючи будь-які переговори, а продовжують наполягати на ширшій угоді, що включає зобов'язання Ізраїлю щодо палестинської держави. Однак вони підкреслили значний прогрес у

американо-саудівських переговорах. «Ми дуже, дуже близькі; більшу частину роботи вже виконано», – зазначив міністр закордонних справ Саудівської Аравії принц Фейсал бін Фархан на Всесвітньому економічному форумі в Ер-Ріяді в квітні. Щодо палестинської держави, він запевнив: «У нас є загальні контури того, що, на нашу думку, має відбутися». Високопосадовець також припустив, що Ізраїль можна переконати, посилаючись на «механізми, які є в арсеналі міжнародної спільноти, які можуть подолати опір з будь-якого боку».

Проте, важливою складовою даних угод є те, що Саудівська Аравія прагне, аби договір був затверджений більшістю голосів у Сенаті США. Однак, представники адміністрації зазначають, що це буде складно зробити без значного ізраїльсько-палестинського сегменту в угоді, оскільки скептицизм щодо Саудівської Аравії поширений серед багатьох демократів та деяких республіканців [66].

Політика великих держав у регіоні зазнає важливих змін протягом наступних десятиліть, причому деякі вже відбуваються. Для Ізраїлю найбільші питання стосуються Сполучених Штатів і двопартійної прихильності американських особливих стосунків з Ізраїлем, його прагнення до ширшої взаємодії з регіоном і його зростаючого суперництва з Китаєм. Якщо траєкторія американського скорочення продовжиться, Росія і, особливо, Китай виглядатимуть ймовірними кандидатами на те, щоб відігравати більшу роль у регіональній геополітиці. Інтереси Пекіна як великого імпортера енергоресурсів з регіону, ймовірно, сформуєть його політичний вибір, а більш рішуча регіональна політика Китаю може змусити Ізраїль або орієнтуватися в зростаючій американо-китайській конкуренції в його сусідах, або зіткнутися з перспективою домінуючої зовнішньої сили, байдужої до його основних інтересів.

Отже, зважаючи на обставини, що склались у двосторонніх відносинах із США, Саудівська Аравія діє на двох фронтах: посилює власний військовий потенціал і активно розширює економічні та військові зв'язки з провідними міжнародними партнерами. Королівство прагне зміцнити оборонні зв'язки з

європейськими країнами, а також з Китаєм, Індією, Бразилією, Південною Африкою та Туреччиною, щоб компенсувати зменшення підтримки з боку США у сфері безпеки [67].

Проте, враховуючи, що палестинське питання є критично важливим для провідної арабо-мусульманської країни, Ер-Ріяд має стратегічно прораховувати свої дії щодо будь-яких внутрішніх, регіональних або міжнародних питань, що можуть вплинути на нього чи підпасти під його вплив. У той же час США залишаються основним постачальником зброї та військових технологій для Саудівської Аравії, що є вирішальним для підтримки регіональної стабільності та стримування Ірану та його союзників.

Таким чином, як посередник будь-якої реалістичної саудівсько-ізраїльської угоди, Вашингтон має докласти максимум зусиль, щоб задовільнити вимоги Ер-Ріяда щодо зброї та технологій, якщо обидва регіональні союзники погодяться сісти за стіл переговорів для обговорення мирної угоди в майбутньому. Американо-саудівський оборонний договір і ядерне партнерство, разом із ізраїльсько-саудівською нормалізацією, можуть спричинити стратегічну революцію на Близькому Сході та забезпечити довготривалу безпеку та процвітання королівства.

РОЗДІЛ 3. СЦЕНАРІЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ САУДІВСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН

3.1. Характерні риси поточного стану саудівсько-ізраїльських відносин

Для досягнення поставленої мети нами було здійснено детальний аналіз можливих сценаріїв врегулювання відносин між Саудівською Аравією та Ізраїлем. Це було зроблено з метою виявлення найбільш ефективних інструментів, що сприятимуть нормалізації відносин та ухвалення оптимальних рішень. Нами були застосовані наступні методи аналізу зовнішньої політики: SWOT-аналіз та сценарний метод.

Обрані методи є доцільними та релевантними для даного дослідження, оскільки дозволяють всебічно оцінити ситуацію та розробити обґрунтовані рекомендації щодо нормалізації саудівсько-ізраїльських відносин.

SWOT-аналіз (табл.1) допомагає всебічно оцінити поточну ситуацію у саудівсько-ізраїльських відносинах. Він підкреслює як внутрішні, так і зовнішні фактори, що можуть сприяти або перешкоджати процесу врегулювання. З урахуванням виявлених сильних і слабких сторін, а також можливостей і загроз, можна розробити більш обґрунтовані сценарії нормалізації відносин між Саудівською Аравією та Ізраїлем.

Таблиця 3.1.

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> • Міжнародна підтримка: залучення міжнародних посередників та партнерів може допомогти сторонам знайти компроміс та налагодити подальшу співпрацю. 	<ul style="list-style-type: none"> • Історичні протиріччя: історичні розбіжності та конфлікти між арабськими країнами та Ізраїлем, включаючи питання палестинських територій, створюють складні умови для нормалізації відносин. Ці конфлікти викликають недовіру та

<ul style="list-style-type: none"> • Регіональна стабільність: покращення відносин може сприяти стабільності та зменшенню напруженості в регіоні Близького Сходу. • Укладання угод між Саудівською Аравією та США, і між Саудівською Аравією та Ізраїлем: дає можливість для королівства отримати безпекові гарантії та допомоги в розробці цивільної ядерної програми, натомість Ізраїль як держава може отримати визнання головної арабської країни. • Налагодження та активізація двосторонніх відносин між США та Саудівською Аравією: після періоду холодних відносин, ця угода є відмінною можливістю для Ер-Ріяду та Вашингтону поліпшити двосторонній діалог. 	<p>перешкоджають налагодженню повноцінних дипломатичних відносин.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Внутрішні політичні розбіжності: сильні антиізраїльські настрої серед частини населення Саудівської Аравії та мусульманського світу в цілому обтяжують процес нормалізації. В свою чергу, на тлі нападу ХАМАСу на Ізраїль, уряд Бен'яміна Нетаньягу та загалом народ сприймає мусульманський світ як ворожий. Внутрішня політична роздробленість і різні погляди значно впливає на питання нормалізації відносин з арабськими країнами. • Укладена угода може нести формальний характер: нормалізація відносин Тегерану з Ер-Ріядом тому є яскравим прикладом, коли обидві країни підтримують «мінливі» відносини за рахунок мінімальних дипломатичних кроків. Також це може бути через те, що Саудівська Аравія буде прагнути балансувати відносини з Іраном на тлі нормалізації з Ізраїлем, щоб не допустити конфлікту і напруги не
---	--

	<p>лише в двосторонньому порядку, але й в регіоні.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Нестабільність в регіоні: наявність конфліктів та напруженості в регіоні Близького Сходу може ускладнити процес вирішення відносин з Ізраїлем.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • Економічний потенціал: спільні економічні проекти можуть сприяти новим можливостям у сферах технологій, енергетики, туризму тощо. Також може призвести до створення та розвитку нових ринків та можливостей для обох країн. • Створення коаліції спротиву проти Ірану і його проксі-груп: США за рахунок цієї угоди, можуть залучити одну з головних мусульманських держав до коаліції на протидію Ірану та його регіональним гравцям, які підривають стабільність не лише в регіоні, але й у світі. • Співпраця Саудівської Аравії та Ізраїлю у сфері безпеки: необхідність вирішення безпекових питань в регіоні щодо діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> • Вплив Ірану та його проксі-груп на процес нормалізації угоди: вплив третіх країн (наприклад, Іран) та міжнародних акторів можуть перешкоджати процесу нормалізації. Зовнішні гравці, такі як Іран можуть використовувати конфлікт для власних геополітичних цілей. Оскільки налагодження відносин Саудівською Аравією та США є негативним сценарієм для Ісламської Республіки. Іран має на меті створити власну коаліцію разом з арабськими країнами, щоб виступити проти США. На додаток до цього, для Ірану – Ізраїль це ворог номер один, з яким, як він заявляв буде боротись. Тому на основі цього, Іран може застосовувати різні засоби, щоб унеможливити цей процес і зірвати його.

різних терористичних груп допоможе кооперувати спільні зусилля. Оскільки Ізраїль та Саудівська Аравія мають спільні інтереси у питаннях безпеки, боротьби з тероризмом та стабілізації регіону.

- **Залучення інвестицій від європейських країн в Саудівську Аравію та Ізраїль:** встановлення дипломатичних відносин між обома країнами може продемонструвати для європейських країн готовність та бажання до встановлення миру. На тлі такого рішення, ймовірно, європейські країни зможуть планувати різні спільні проєкти, наприклад у сфері безпеки не лише в регіоні, але й у світі. Залучення фінансових інвестицій в ці країни може відбуватись на тлі того, що ситуація може стабілізуватись і інвестування в проєкти в регіоні стане прибутковим варіантом.

- **Вирішення конфлікту в Секторі Газа:** укладання угоди може дозволити сторонам дійти компромісу щодо розв'язання конфлікту, очевидно, що за

- **Тероризм і безпека:** загрози тероризму та інші безпекові виклики можуть ускладнювати відносини. Потреба у забезпеченні безпеки може відволікати ресурси та увагу від процесу нормалізації.

- **Геополітичні зміни:** непередбачувані геополітичні зміни, можуть вплинути на стабільність та взаємодію між країнами. Зміни у глобальній політиці можуть вплинути на відносини Саудівської Аравії та Ізраїлю. Наприклад, вибори в США 2024 року можуть стати також ключовим питанням, хто прийде до влади і яку буде здійснювати зовнішню політику в регіоні.

- **Створення Іраном антикоаліції спротиву, включаючи арабські держави, де діє диктатура: росія, Північна Корея, Китай:** за умови, якщо така коаліція на чолі з США буде створена, то існує висока вірогідність того, що Іран зробить аналогічне рішення і створить групу з країн диктаторів з спільними ідеологіями та інтересами - протистояти США.

<p>посередництва третіх країн. Питання палестинської державності є основною темою обговорень.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Відмова Ізраїлю в створенні Палестинської Держави: однією з умов нормалізації відносин є надання палестинському народу привілеїв та створення Палестинської Держави. Однак уряд Ізраїлю наразі і надалі може заперечувати виконання цієї умови, при цьому затягуючи і ускладнюючи цей процес.
---	--

Загалом, SWOT-аналіз показує, що нормалізація відносин між Саудівською Аравією та Ізраїлем має значний потенціал до позитивних змін, як в економічній, політичній, так і в безпековій сферах. Можливості для покращення відносин включають залучення європейських інвестицій, що може бути спричинене позитивною реакцією міжнародної спільноти на нормалізацію відносин. Особливо позитивним у даному контексті є те, що для Ер-Ріяду це – вигідний варіант, в силу прагнення королівства диверсифікувати свою економіку за стратегічною ініціативою «Візія 2030». Угода про нормалізацію відносин стала б резонансною не лише в регіоні, але й у світі. Однак, цей процес стикається з численними викликами та загрозами, пов'язаних з зовнішнім впливом, тероризмом та геополітичними змінами, що потребують особливої уваги та ретельного управління.

У даному контексті залишаються два головних питання: перше – як Ізраїль, Саудівська Аравія та США будуть вирішувати проблему створення Палестинської держави, та – які кроки застосує Іран, щоб зірвати цей процес. Саме тут, відбудеться головна перевірка двосторонніх відносин між Вашингтоном та Ер-Ріядом: чи дійсно Штати допоможуть Саудівській Аравії захищатись від військових дій проксі-груп. Саме тому, успішне подолання цих загроз можливе лише за умови постійної та ефективної дипломатичної

співпраці, стратегічного планування обома країнами та залучення міжнародних партнерів для стримування терористичних угруповань.

3.2. Можливі сценарії врегулювання саудівсько-ізраїльських відносин

Сценарний метод, що використовується для передбачення майбутніх подій, може бути дуже корисним для практичного аналізу, оскільки – дозволяє розглянути різні можливі шляхи розвитку саудівсько-ізраїльських відносин та підготувати стратегії для кожного сценарію. Це дасть змогу краще розуміти потенційні ризики та можливості, а також готуватися до різних варіантів розвитку ситуації.

На першому етапі необхідною є ідентифікація ключових факторів.

- Політичний фактор: політичні та геополітичні конфлікти, і стосунки із сусідніми країнами, такими як Іран, Сирія, Ліван, мають великий вплив на взаємини Саудівської Аравії та Ізраїлю. Особливо це стосується діяльності Ірану, який веде гібридні війни, діючи через свої проксі-групи, такі як Хезболла, ХАМАС, тощо. Також важливим аспектом залишається позиція США та їх роль у підтримці процесу. Адміністрація Джо Байдена прагне до початку президентських виборів все-таки завершити цей процес і отримати дивіденди, які використає під час виборів. Натомість для США це стане важливим фактором діяльності країни в регіоні. Політична воля керівництва Саудівської Аравії та Ізраїлю також є вирішальним чинником до нормалізації відносин. Оскільки наразі ситуація складається таким чином, що Саудівська Аравія згодна на нормалізацію, якщо угода із США таки буде підписана і, звичайно, створення Палестинської Держави та привілеї для палестинського народу. Однак Ізраїль ще не готовий до такого кроку, оскільки внутрішня ситуація в державі є не стабільною, через протести ізраїльтян щодо зміни уряду, а їхня військова кампанія проти ХАМАСу ще не завершилась.

- етно-релігійний фактор: враховуючи відмінність між ісламом і юдаїзмом, а також історичні конфлікти щодо Палестинської Держави, процес значно може ускладнитись. Важливим чинником є те, чи готовий соціум обох

країн до цієї угоди, оскільки громадська думка в обох країнах щодо нормалізації відносин є здебільшого негативною або нейтральною.

- Безпековий фактор: обидві країни мають спільні безпекові інтереси щодо протидії терористичним загрозам. Проте саме ці терористичні угруповання можуть повпливати на процес нормалізації відносин, або у випадку, якщо такі сторони дійдуть згоди, терористичні загрози можуть здійснювати військові дії по відношенню до королівства та Ізраїлю.

- Економічний фактор: економічні відносини, такі як торгівля, енергетика, інвестиції, можуть бути чинником, що може сприяти відносинам між країнами. Проте, швидше, вони будуть в односторонньому порядку, тобто Саудівська Аравія може отримувати фінансування чи інвестиції на тлі трансформації країни та економіки, згідно з «Візією 2030». Аналогічно буде і для Ізраїлю, на тлі того, що збирається здійснити наступ на місто Рафех, що ізолює його на міжнародній арені. А такий варіант може допомогти єврейській державі отримати фінансування для того, щоб ставати у військовій промисловості менш залежними від США.

- Геополітичний фактор: інтереси третіх країн також прямо впливають на даний процес, особливо ті, країни, яким це не вигідно. Іран, вірогідно, буде кооперувати свої зусилля з Росією для того, аби унеможливити нормалізацію, за що Росія може отримати військову підтримку, у вигляді постачання додаткової зброї для її війни проти України.

Далі слід здійснити аналіз поточної ситуації.

Наразі ситуація навколо укладання угоди про нормалізацію є неоднозначною, через низку факторів, які впливають опосередковано на цей процес. Звичайно, що Саудівська Аравія прагне найбільше підписати угоду із США про безпекові гарантії та розробку цивільної ядерної програми, натомість не може уникати важливого пункту про створення Палестинської Держави, через свою рабську і мусульманську ідентичність. Також ізраїльська сторона намагається унеможливити прийняття цього пункту, через те що їх військова кампанія проти ХАМАСу ще не дійшла свого завершення. А

Вашингтон докладас дипломатичних зусиль щодо цієї угоди, щоб отримати «додаткові бали» у президентській кампанії Джо Байдена для його перемоги.

Далі слідує розробка сценаріїв.

Оптимістичний сценарій

Повна нормалізація відносин, що може відбутись за посередництва та підтримки США. Вашингтон активно підтримує процес нормалізації, надаючи дипломатичну та економічну підтримку обом країнам. Угода може включати значні економічні інвестиції, енергетичні проекти та співпрацю у сфері безпеки. Підписання угоди між США та Саудівською Аравією щодо безпекових гарантій і ратифікації цієї угоди Сенатом США може покращити двосторонні відносини і активізувати співпрацю в сфері безпеки. Ізраїль, у свою чергу, може зупинити свої плани щодо повномасштабного наступу на місто Рафах і надати привілеї палестинському народу, проте, навряд, чи мова б велася про створення Палестини як держави. В результаті здійснення цього сценарію, може поліпшитися регіональна стабільність, відбудеться економічне зростання в обох країнах і посиляться позицій США в регіоні.

Песимістичний сценарій

За цим сценарієм передбачається підірвати нормалізацію через втручання Ірану. Ісламська Республіка намагається створити вісь зла, що протистоятиме західному світу, особливо США. Оскільки Іран розуміє, що у випадку укладання угоди, може бути створена коаліція протидії терористичним угрупованням і самим діям Ісламської Республіки, це стане перешкодою у прагненні іранського аятоли, стати впливовою країни зі своїми ідеологічними та мусульманськими переконаннями. За цим сценарієм, Іран може застосувати різні гібридні інструменти, щоб дискредитувати в тому числі і Саудівську Аравію, серед арабських країн, активізувавши свої проксі-групи, спричиняючи нову хвилю насильства та нестабільності в регіоні, наприклад, напади єменських хуситів на нафтоперероблюючі заводи

Саудівської Аравії. Проте, щоб зірвати цей процес Іран діятиме опосередковано, бо пряма конфронтація не в його інтересах.

Також, важливим питанням залишається залякування Іраном ядерною зброєю, щоб припинити цей процес, оскільки намагання атакувати ядерні об'єкти Ізраїлю вже відбувались, і це може стати лише пробним кроком до залякування. Отже, за цим сценарієм, Іран намагатиметься докласти значних зусиль, щоб зірвати нормалізацію відносин Саудівської Аравії та Ізраїлю, використовуючи різноманітні, серед яких – «брудні» методи.

Реалістичний сценарій

У цьому випадку нормалізація може нести формальний характер, тобто докладання мінімальних дипломатичних зусиль обох країн. Активних двосторонніх відносин не передбачено, оскільки, для Саудівської Аравії необхідно тримати баланс між Ізраїлем та Іраном, щоб не допустити конфронтації з Іраном. За цим сценарієм відбувається часткова нормалізація відносин, що включає економічну співпрацю та гарантії безпеки. Саудівська Аравія та Ізраїль можуть співпрацювати у сфері безпеки проти спільного ворога – Ірану. Економічна співпраця буде обмеженою через внутрішньополітичні розбіжності. Палестинське питання залишається невирішеним, хоча сторони можуть досягнути тимчасових компромісів. У свою чергу двостороння угода між США та Саудівською Аравією може бути цілком реалізована, попри спроби Ірану зірвати ці домовленості.

У результаті цього передбачається часткова стабілізація регіону, отримання економічної вигоди для обох країн, хоча й залишаються потенційні ризики виникнення конфлікту через невирішені політичні питання та втручання Ірану в даний процес.

2. Оцінка ймовірностей

Сценарій 1 – оптимістичний, ймовірність реалізації – середня. В даному випадку, процес залежить від політичної волі та підтримки США.

Сценарій 2 – песимістичний, ймовірність реалізації – середня, залежить від дій Ірану та його проксі-груп.

Сценарій 3 – реалістичний, ймовірність реалізації – висока, зважаючи на поточні геополітичні умови та спільні безпекові інтереси. Часткова нормалізація можлива, навіть, за умови розв’язання палестинського питання, через укладання двосторонньої угоди Ер-Ріяду та Вашингтону.

Тож, враховуючи всі варіанти та змінні даного процесу, ми схилиємося до того, що відбудуватиметься третій сценарій – реалістичний.

Оскільки питання палестинської державності є складним, уряд Беньяміна Нетаньягу навряд чи поступиться. Причиною цьому слугує те, що внутрішні настрої Ізраїлю наразі нестабільні, і прем’єр-міністру для того, щоб втримати владу необхідно продемонструвати перемогу, в даному випадку над ХАМАСом. Звичайно, що є ймовірність того, що США можуть тиснути на Ізраїль щодо палестинського питання, погрожуючи припинити постачання військового озброєння, що може бути використане у повномасштабному наступі Ізраїлю на місто Рафрах, де перебувають 1,5 млн палестинців. Тому є багато змінних, що так чи інакше впливають на цей складний процес, проте реалістичний сценарій є найбільш вірогідним.

Після ретельного вивчення кожного з можливих сценаріїв стає очевидним, що для досягнення тривалого миру та співпраці між Саудівською Аравією та Ізраїлем необхідно використовувати комплексний підхід. Враховуючи важливість цього питання для регіональної стабільності та безпеки, необхідно розробити чіткі стратегії та рекомендації (табл.2), що допоможуть реалізувати обрані сценарії.

Табл.3.2

Рекомендації	Стратегії
Дипломатичні переговори та угоди	
<ul style="list-style-type: none"> • Залучення додатково нейтральних посередників: запросити нейтральні країни чи міжнародні організації, такі як ООН або ЄС, для сприяння переговорам. • Поетапний підхід: зосередитися на менш контроверсійних питаннях спочатку, поступово переходячи до більш складних тем. 	<ul style="list-style-type: none"> • Формування робочих груп: створити спільні робочі групи для обговорення конкретних питань, таких як безпека, торгівля та гуманітарні питання. • Розробка дорожньої карти: створити детальний план дій з чіткими термінами для досягнення конкретних цілей. • Медіа-кампанії: використовувати медіа для підтримки позитивного іміджу переговорів і зниження напруги в суспільстві.
Економічна співпраця та інвестиції	
<ul style="list-style-type: none"> • Ідентифікація спільних економічних інтересів: визначити галузі, де обидві країни можуть отримати вигоду від співпраці (наприклад, технології, енергетика). • Захист інвестицій: укласти угоди, що гарантують захист інвестицій обох сторін. • Спільні проєкти: започаткувати спільні проєкти у 	<ul style="list-style-type: none"> • Форум економічного співробітництва: організувати регулярні зустрічі бізнес-лідерів і представників урядів для обговорення та укладення нових угод. • Інвестиційні фонди: створити двосторонні інвестиційні фонди для підтримки спільних проєктів. • Економічні місії: провести економічні місії та бізнес-форуми для

сфері безпеки, інфраструктури, наукових досліджень та розвитку.	зміцнення зв'язків між підприємцями обох країн.
Міжнародне посередництво та підтримка	
<ul style="list-style-type: none"> • Залучення міжнародних організацій: запросити міжнародні організації для забезпечення нейтрального посередництва. • Міжнародні гарантії: залучити міжнародну спільноту для надання гарантій виконання угод. • Розподіл відповідальності: визначити чіткі ролі та відповідальність для міжнародних учасників процесу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Міжнародні конференції: провести міжнародні конференції для обговорення шляхів врегулювання та залучення підтримки. • Фінансова підтримка: забезпечити міжнародну фінансову підтримку для реалізації мирних ініціатив. • Моніторинг та оцінка: запровадити механізми моніторингу та оцінки виконання угод з боку міжнародної спільноти.

Ці рекомендації та стратегії можуть допомогти створити стабільну основу для мирного врегулювання саудівсько-ізраїльських відносин, забезпечуючи довгострокову стабільність та процвітання в регіоні.

ВИСНОВКИ

У ході написання кваліфікаційної роботи, керуючись метою і прагненням реалізувати головні дослідницькі завдання, нами було зроблено наступні висновки.

1. Будучи найвпливовішою державою в регіоні Затоки в політичному, військовому та геополітичному плані, Саудівська Аравія ще не встановила офіційних дипломатичних відносин з Ізраїлем. Двосторонні відносини між цими країнами пройшли через етапи напруження та, навіть, певної форми співпраці.

2. Конфлікт між Саудівською Аравією та Ізраїлем має глибокі історичні корені та складну структуру, що включає політичні, етно-релігійні, та геополітичні фактори. Основною причиною конфлікту та розбіжностей є палестинське питання, що Саудівська Аравія всебічно підтримує, захищаючи права палестинського народу на створення незалежної держави.

3. Релігійні аспекти, такі як ісламські святині та культурні розбіжності між двома державами, що також значно впливають на напруженість у відносинах. Геополітичне суперництво між країнами, їхні різні союзи та альянси, а також економічна конкуренція за вплив у регіоні додатково ускладнюють взаємодію між Саудівською Аравією та Ізраїлем. Історичні фактори, такі як арабо-ізраїльські війни та незавершені мирні ініціативи, продовжують бути причиною суперечок на шляху до стабільних відносин. Після дипломатичних маневрів Сполучених Штатів було вжито зусиль у пошуків діалогу щодо нормалізації відносин між Саудівською Аравією та Ізраїлем. Тим не менш, не слід ігнорувати виклики в саудівсько-ізраїльських відносинах, враховуючи потенційну негативну реакцію з боку саудівського суспільства та інших арабських країн через емоційні та історичні зв'язки з палестинським питанням.

4. Саме тому, на нашу думку, врегулювання відносин за умови домовленості двох сторін є вкрай низькою. Тут важливо наголосити, що уряд

Ізраїлю не дозволить чинному прем'єр-міністру піти на поступки у створенні Палестинської Держави, що ускладнює процес переговорів і, подальше укладення угоди. Варто додати, що до нападу ХАМАСу на Ізраїль внутрішня ситуація в країні була досить нестабільною через судову реформу Беньяміна Нетаньягу, проте війна дозволила відкласти це питання і зосередитись на більш пріоритетних речах. Проте, впродовж шести місяців війни внутрішні настрої в Ізраїлі почали погіршуватись і, починаючи, з 31 березня ізраїльтяни розпочали антиурядові протести біля Кнесету, вимагаючи дострокових виборів влади.

5. Необхідною умовою для налагодження, принаймні, двосторонніх контактів потрібна зміна ізраїльського уряду, що буде більш прагматичними, з точки зору розуміння вигідності економічної та дипломатичної співпраці, врегулювання відносин з арабськими країнами (звичайно це можливо, лише після того як припиняться бойові дії в секторі Газа і буде вирішено питання палестинської державності).

6. Найоптимальнішим сценарієм врегулювання саудівсько-ізраїльських відносин є посередництво третьої сторони. Такими посередниками, теоретично, можуть бути Китай та США. Китайська реакція на атаку ХАМАС 7 жовтня 2023 року та дії Ізраїлю під час наступної війни в Газі викликають сумніви щодо майбутнього напрямку відносин. КНР вже продемонструвала свої зусилля щодо нормалізації ірано-саудівських відносин, проте Китай навряд чи зможе зробити значний внесок у врегулювання конфлікту, навіть попри його бажання та дії стати впливовим актором в регіоні Близького Сходу. Причиною такої думки є те, що основне питання для переговорів – палестинське питання, що загострилося в арабській площині і для Королівства, як для центрального арабського гравця в регіоні. Це також буде першочерговим у будь-яких переговорах з Ізраїлем. Китай, в свою чергу, не має таких засобів впливу на Ізраїль, що ускладнює цей процес.

Проте, з іншого боку, таким посередником, який може задовольнити інтереси обох сторін, можуть виступити Сполучені Штати Америки, які мають

більше впливу на Ізраїль, завдяки їхній тісній співпраці, і вже тривалий час намагаються розв'язати це питання. Наприклад, зусилля Дональда Трампа і його Авраамові угоди 2020 року між Ізраїлем і низкою арабських країн, а згодом і намагання Джо Байдена, що може стати значною перевагою у президентській кампанії 2024 року для адміністрації чинного президента.

США має більше «точок дотику» як до Ізраїлю, так і до Королівства Саудівської Аравії, навіть попри розчарування Ер-Ріядом політики Штатів у близькосхідному регіоні впродовж років. Проте, в цьому кейсі є багато питань і деталей. Насправді, Саудівська Аравія більше прагне цієї угоди за посередництва США, аніж інших країн, саме через двосторонню угоду з Вашингтоном, яку вони можуть укласти, як одна з умов до початку переговорів про врегулювання відносин. Ця угода дала б змогу покращити двосторонні відносини з США та вийти на новий рівень співробітництва у сфері безпеки, досягнути цілей, які визначені у стратегічній ініціативі саудівського наслідного принца.

Звичайно, що першою умовою є створення Палестинської Держави. Хоча, ймовірно, якщо угода буде задовольняти інтереси Саудівської Аравії у безпекових гарантіях та військових цілях, то питання палестинського народу можуть мати дещо інші привілеї, аніж створення Держави Палестина.

7. Ізраїлю необхідно розробити нову стратегію щодо Гази та палестинського питання загалом, якщо він прагне скористатися спільними стратегічними інтересами зі своїми сусідами та завадити Ірану продовжувати свої ідеологічні та військові експансії у регіоні. Війна в Газі та палестинська проблема в цілому є основними перешкодами для зміцнення регіональних зв'язків Ізраїлю та формування більш єдиного проамериканського, антиіранського альянсу в регіоні. Погана репутація Ізраїлю, – як з обґрунтованих, так і з необґрунтованих причин, – обмежує можливості для співпраці з арабськими країнами, які, незважаючи на авторитарний характер, залишаються чутливими до громадської думки. У поточній геополітичній ситуації формальний альянс протиповітряної оборони на Близькому Сході

залишається недосяжним, але він міг би стати важливим елементом безпеки для Ізраїлю, Аравійського півострову та США, перенаправивши регіональну політику проти іранської агресії.

Саме тому, наше дослідження засвідчує – ймовірно, Ізраїль і Саудівська Аравія зможуть знайти компромісні рішення, проте це не буде включати питання палестинського народу і державності, через позицію ізраїльського уряду. В цьому контексті, можуть бути запропоновані інші привілеї, а співробітництво може набути формального характеру, щоб тримати баланс між США та Іраном. Для Саудівської Аравії вкрай важливий цей процес, через їхню потенційну угоду із Сполученими Штатами Америки та їхніми безпековими і військовими гарантіями. Королівство намагатиметься активно контактувати з Вашингтоном, щоб той здійснював тиск та вплив на уряд Ізраїлю щодо завершення й підписання потенційної угоди про нормалізацію двосторонніх відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Atta I. From Confrontational to Subtle Diplomacy: The Reorientation of Saudi Foreign Policy. *Gulf International Forum*. 2022. URL: <https://gulrif.org/from-confrontational-to-subtle-diplomacy-the-reorientation-of-saudi-foreign-policy/> (дата звернення: 04.01.2024).
2. Saudi Aramco petroleum storage site hit by Houthi attack, fire erupts. *Reuters*. 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/saudi-air-defences-destroy-houthi-drones-state-tv-2022-03-25/> (дата звернення: 04.01.2024).
3. Trump says US response to oil attack depends on Saudi Arabia's assessment. *The Guardian*. 2019. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/sep/16/iran-trump-saudi-arabia-oil-attack-assessment-latest> (дата звернення: 04.01.2024).
4. Jacobs A. Understanding Saudi Arabia's Recalibrated Foreign Policy. *International Crisis Group*. 2023. URL: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/saudi-arabia/understanding-saudi-arabias> (дата звернення: 05.01.2024).
5. Vision Realization Programs 2030. *Kingdom of Saudi Arabia*. URL: <https://www.vision2030.gov.sa/en/vision-2030/vrp/> (дата звернення: 05.01.2024).
6. Musmar F., Nagel R. Israel and Saudi Arabia, a normalization of the century. *Israel Hayom*. 2024. URL: <https://www.israelhayom.com/2024/03/07/israel-and-saudi-arabia-a-normalization-of-the-century/> (дата звернення: 05.01.2024).
7. Пшенична О. Роль саудівської ініціативи «Візія 2030» в нормалізації саудівсько-ізраїльських відносин. *Центр близькосхідних досліджень*. 2024. URL: <https://uames.org.ua/rol-sauidivskoi-initsiatyvy-viziia-2030-v-normalizatsii-sauidivsko-izrailskykh-vidnosyn/> (дата звернення: 17.05.2024).

8. Alghannam H., Yaghi M. Biden's Trip to Saudi Arabia: Successes and Failures. *Carnegie Endowment for International Peace*. 2022. URL: <https://carnegieendowment.org/sada/2022/08/bidens-trip-to-saudi-arabia-successes-and-failures?lang=en> (дата звернення: 05.01.2024).
9. President Xi Jinping Meets with King Salman bin Abdulaziz Al Saud of Saudi Arabia. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2022. URL: https://www.mfa.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202212/t20221209_10987704.html (дата звернення: 07.01.2024).
10. Prime Minister Kishida's visit to Saudi Arabia, United Arab Emirates and Qatar. *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. 2023. URL: https://www.mofa.go.jp/me_a/me2/page7e_000026.html (дата звернення: 07.01.2024).
11. Charter Establishing Council of Arab, African Red Sea, Gulf of Aden Littoral States Aims at Achieving Stability, Security, in the Region. *Saudi Press Agency*. URL: <https://www.spa.gov.sa/2020264> (дата звернення: 10.01.2024).
12. Riyadh joins Shanghai Cooperation Organization as ties with Beijing grow. *Reuters*. 2023. URL: <https://www.reuters.com/world/riyadh-joins-shanghai-cooperation-organization-ties-with-beijing-grow-2023-03-29/> (дата звернення: 10.01.2024).
13. Brics: What is the group and which countries have joined? *BBC*. 2024. URL: <https://www.bbc.com/news/world-66525474> (дата звернення: 10.01.2024).
14. Holtzmann H., Kothe M., Herzog S., Marti A., Inge H., Klein C., Dehnert J., Voort A. BRICS enlargement - a "non-event" or a stage victory against the West? *Friedrich Naumann Foundation*. 2024. URL: <https://www.freiheit.org/latin-america/brics-enlargement-non-event-or-stage-victory-against-west> (дата звернення: 14.01.2024).
15. In Saudi Arabia, President of Ukraine met with Crown Prince, Prime Minister Mohammed bin Salman Al Saud. *The Presidential Office of Ukraine*. 2023. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/u-sauidivskij-araviyi-prezident-ukrayini-zustrivsyaz-spado-82993> (дата звернення: 05.01.2024).

16. With Zelensky invite, Saudi seeks star turn on world stage. *France24*. 2023. URL: <https://www.france24.com/en/live-news/20230520-with-zelensky-invite-saudi-seeks-star-turn-on-world-stage> (дата звернення: 14.01.2024).
17. Jeddah Declaration: Arab Leaders Affirm the Importance of Promoting Joint Arab Action Based on Common Foundations, Values, Interests and One Destiny. *Saudi Press Agency*. 2023. URL: <https://www.spa.gov.sa/en/47e1778aaaa> (дата звернення: 14.01.2024).
18. Saudi Arabia and Israel: From Secret to Public Engagement. *Middle East Journal*, Vol. 72, No. 4 (Autumn 2018), pp. 563-586.
19. Saudi Arabia and The Arab-Israeli Peace Process. *The Middle East Policy Council*. URL: <https://mepc.org/essays/saudi-arabia-and-arab-israeli-peace-process/> (дата звернення: 25.01.2024).
20. Cafiero G. Tiran and Sanafir: Why Saudi Arabia wants the Red Sea islands. *The New Arab*. 2022. URL: <https://www.newarab.com/analysis/red-sea-islands-why-saudi-arabia-wants-tiran-and-sanafir> (дата звернення: 25.01.2024).
21. Riedel B. How to understand Israel and Saudi Arabia's secretive relationship. *The Brookings Institution*. 2022. URL: <https://www.brookings.edu/articles/how-to-understand-israel-and-saudi-arabias-secretive-relationship/> (дата звернення: 25.01.2024).
22. Schueftan D. Israel's Regional Alliances: Strategic Relations with Saudi Arabia and the Gulf States in Historical Perspective. *Begin-Sadat Center for Strategic Studies*. P.92. URL: <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep04754.16.pdf> (дата звернення: 27.01.2024).
23. 4th Arab League Summit in Khartoum - Three No's Resolution (1967). *The Economic Cooperation Foundation*. URL: https://ecf.org.il/media_items/513 (дата звернення: 27.01.2024).
24. The Oslo Accords and the Arab-Israeli Peace Process. *Office of the Historian, Foreign Service Institute. United States Department of State*. URL: <https://history.state.gov/milestones/1993-2000/oslo> (дата звернення: 29.01.2024).

25. Khalfa A. Evolution of Saudi-Israel Relations: Unveiling the Shift from Quiet Diplomacy to Full Normalization. *Modern Diplomacy*. 2024. URL: <https://moderndiplomacy.eu/2024/02/17/evolution-of-saudi-israel-relations-unveiling-the-shift-from-quiet-diplomacy-to-full-normalization/> (дата звернення: 01.02.2024).

26. Mekay E. Saudi Arabia and Israel quietly prepare “deal of the century”. *International Bar Association*. URL: https://www.ibanet-org.translate.google.com/article/D2659617-4CAB-4FE9-8B60-A971485EC3D6?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=sc (дата звернення: 01.02.2024).

27. The Abraham Accords Declaration. *U.S. Department of State*. URL: <https://www.state.gov/the-abraham-accords/> (дата звернення: 01.02.2024).

28. Saudi Arabia opens up airspace to all airlines, including Israeli. *Aljazeera*. 2022. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/15/saudi-arabia-opens-airspace-including-airlines-from-israel> (дата звернення: 01.02.2024).

29. Israel Exports to Saudi Arabia. *The United Nations COMTRADE*. URL: <https://tradingeconomics.com/israel/exports/saudi-arabia> (дата звернення: 01.02.2024).

30. Saudi crown prince says Israelis have right to their own land. *Reuters*. 2018. URL: <https://www.reuters.com/article/idUSKCN1H91T1/> (дата звернення: 06.02.2024).

31. Quitaz S. Saudi-Israeli relations: The emergence of a new alliance. *The New Arab*. 2019. URL: <https://www.newarab.com/analysis/saudi-israeli-relations-emergence-new-alliance> (дата звернення: 06.02.2024).

32. Cooper C. The future of Saudi-Israeli relations is a balancing act between Palestinian and regional interests. *Atlantic Council*. 2024. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/saudi-arabia-israel-two-state-gaza-normalization/> (дата звернення: 08.02.2024).

33. Saudi ambassador to Washington envisions Israel as part of an “integrated Middle East”. *All Arab News*. 2023. URL: <https://allarab.news/saudi->

ambassador-to-washington-envisions-israel-as-part-of-an-integrated-middle-east/
(дата звернення: 08.02.2024).

34. Blinken meets Saudi crown prince amid heightened Mideast tensions. *Reuters*. 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/top-us-diplomat-blinken-arrives-saudi-first-stop-mideast-trip-2024-02-05/> (дата звернення: 08.02.2024).

35. Hamas surprise attack out of Gaza stuns Israel and leaves hundreds dead in fighting, retaliation. *AP News*. 2023. URL: <https://apnews.com/article/israel-palestinians-gaza-hamas-rockets-airstrikes-tel-aviv-11fb98655c256d54ecb5329284fc37d2> (дата звернення: 08.02.2024).

36. Evolution of Gulf-Israel relations: Analysis of historical trends, regional implications and possibilities. *Middle East Monitor*. 2023. URL: <https://www.middleeastmonitor.com/20231211-evolution-of-gulf-israel-relations-analysis-of-historical-trends-regional-implications-and-possibilities/> (дата звернення: 13.02.2024).

37. Abdullah F. Alrebh Is Saudi-Israel normalization still on the table? *Middle East Institute*. 2023. URL: <https://www.mei.edu/publications/saudi-israel-normalization-still-table> (дата звернення: 13.02.2024).

38. Levitt M. The War Hamas Always Wanted. *Council on Foreign Affairs*. 2023. URL: <https://www.foreignaffairs.com/israel/war-hamas-always-wanted> (дата звернення: 14.02.2024).

39. Gritten D. Saudi Arabia interested in Israel normalisation deal after war. *BBC*. 2024. URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-67922238> (дата звернення: 14.02.2024).

40. Maksad F. US-Saudi accords must not remain hostage to normalization with Israel. *Middle East Institute*. 2024. URL: <https://www.mei.edu/blog/us-saudi-accords-must-not-remain-hostage-normalization-israel> (дата звернення: 14.02.2024).

41. Friedman T. Israel and Saudi Arabia Are Trading Places. *The New York Times*. 2024. URL: <https://www.nytimes.com/2024/05/02/opinion/israel-saudi-arabia.html> (дата звернення: 14.02.2024).

42. Horovitz D. A fateful road not taken: Netanyahu seems set to spurn Saudi normalization. *The Times of Israel*. 2024. URL: <https://www.timesofisrael.com/a-fateful-road-not-taken-netanyahu-seems-set-to-spurn-saudi-normalization/> (дата звернення: 25.02.2024).

43. Blinken acknowledges Israel may reject Saudi deal if pathway to Palestinian state required. *The Times of Israel*. 2024. URL: <https://www.timesofisrael.com/blinken-acknowledges-israel-may-reject-saudi-deal-if-palestinian-state-required/> (дата звернення: 25.02.2024).

44. Ross D., Makovsky D. Why Israel Should Declare a Unilateral Cease-Fire in Gaza. *Foreign Affairs*. 2024. URL: https://www.foreignaffairs.com/middle-east/why-israel-should-declare-unilateral-cease-fire-gaza?check_logged_in=1 (дата звернення: 25.02.2024).

45. Lima A. Saudi Arabia's Foreign Policy under MBS: decision unit change and its impacts towards Yemen and Syria. *Contexto Internacional*. Vol. 45(2) May/Aug 2023. URL: <https://www.scielo.br/j/cint/a/zXFKRdYbPHyXnNRmQwyhvrb/?lang=en> (дата звернення: 25.02.2024).

46. Darwich, M. The Ontological (In) security of Similarity Wahhabism Versus Islamism in Saudi Foreign Policy. *Foreign Policy Analysis*. 2016. P. 469-488.

47. Пшенична О. Еволюція відносин Саудівської Аравії та Ірану: вплив нормалізації на відносини з Ізраїлем. *Центр близькосхідних досліджень*. 2024. URL: <https://uames.org.ua/evoliutsiia-vidnosyn-sauidivskoi-aravii-ta-iranu-vplyv-normalizatsii-na-vidnosyny-z-izrailem/> (дата звернення 17.05.2024).

48. Jash A. Saudi-Iran Deal: A Test Case of China's Role as an International Mediator. *Georgetown Journal of International Affairs*. 2023. URL:

<https://gjia.georgetown.edu/2023/06/23/saudi-iran-deal-a-test-case-of-chinas-role-as-an-international-mediator/> (дата звернення: 04.03.2024).

49. Boussel P. Iran, Saudi Arabia and Gaza: Shattered expectations. *GIS*. 2024. URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/iran-saudi-arabia/> (дата звернення: 04.03.2024).

50. Cafiero G Is carnage in Gaza bringing Iran and Saudi Arabia closer? *The New Arab*. 2023. URL: <https://www.newarab.com/analysis/carnage-gaza-bringing-iran-and-saudi-arabia-closer> (дата звернення: 07.03.2024).

51. Ottaway D. Saudi-Iranian Relations Restored But Remain Tense. *Wilson Center*. 2024. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/saudi-iranian-relations-restored-remain-tense> (дата звернення: 10.03.2024).

52. Iran Smuggles Arms to West Bank, Officials Say, to Foment Unrest With Israel. *The New York Times*. 2024. URL: <https://www.nytimes.com/2024/04/09/world/middleeast/iran-west-bank-weapons-smuggling.html> (дата звернення: 11.04.2024).

53. Saudi Arabia Offers Iran Investment to Blunt Gaza War. *Bloomberg*. 2023. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-11-29/iran-saudi-proposals-seek-to-deescalate-tensions-amid-israel-hamas-war?srnd=europe-politics> (дата звернення: 12.04.2024).

54. Shahbazov F. Pragmatic Investment: Possibilities for Saudi-Iranian Cooperation Amid the Gaza War. *Gulf International Forum*. URL: <https://gulrif.org/pragmatic-investment-possibilities-for-saudi-iranian-cooperation-amid-the-gaza-war/> (дата звернення: 15.04.2024).

55. Will Iranian-Saudi détente fall victim to the Gaza war? *Amwaj media*. 2024. URL: <https://amwaj.media/debate/debate-will-iranian-saudi-detente-fall-victim-to-the-gaza-war> (дата звернення: 15.04.2024).

56. Ali L. Saudi Arabia Developing a Partnership with China. *The Gulf Research Center*. 2022. URL: <https://www.grc.net/single-commentary/66> (дата звернення: 21.04.2024).

57. US “very close” to bilateral deal with Saudis, but it hinges on Israel normalization. *The Times of Israel*. 2024. URL: <https://www.timesofisrael.com/us-very-close-to-bilateral-deal-with-saudis-but-it-hinges-on-israel-normalization/> (дата звернення: 04.05.2024).

58. Hannah J. How does Iran's attack on Israel impact the fate of Saudi normalization? *The Jerusalem Post*. 2024. URL: <https://www.jpost.com/opinion/article-797253> (дата звернення: 04.05.2024).

59. Bakir A., Alghashian A. Why the Saudi-Iranian Pact Is Withstanding the Gaza War. *Arab Gulf States Institute in Washington*. 2024. URL: <https://agsiw.org/why-the-saudi-iranian-pact-is-withstanding-the-gaza-war/> (дата звернення: 04.05.2024).

60. After October 7th, Is Saudi-Israeli Normalization Just a Mirage? *The Soufan Center*. 2024. URL: <https://thesoufancenter.org/intelbrief-2024-february-14/> (дата звернення: 10.05.2024).

61. U.S. and Saudi Arabia near potentially historic security deal. *CBC News*. 2024. URL: <https://www.cbcnews.com/news/us-saudi-arabia-near-potentially-historic-security-deal/> (дата звернення: 19.05.2024).

62. US national security adviser, Saudi Arabia’s crown prince meet to discuss “semi-final” security deal. *AP News*. 2024. URL: <https://apnews.com/article/saudi-arabia-us-israel-security-deal-hamas-war-gaza-strip-5b09666aeb6de0573c01e99cabb7946e> (дата звернення: 19.05.2024).

63. None go forward without the others. US mega-deal would tie together the futures of Saudi Arabia, Israel and Gaza. *CNN*. 2024. URL: <https://edition.cnn.com/2024/05/02/middleeast/us-saudi-treaty-israel-palestinian-statehood-intl/index.html> (дата звернення: 19.05.2024).

64. Israeli army steps up attacks across Gaza as top US official visits Israel. *Aljazeera*. 2024. URL: <https://www.aljazeera.com/amp/news/2024/5/19/israeli-army-steps-up-attacks-across-gaza-as-top-us-official-visits-israel> (дата звернення: 19.05.2024).

65. Readout of National Security Advisor Jake Sullivan's Meetings in Saudi Arabia and Israel. *U.S. Embassy in Israel*. 2024. URL: <https://il.usembassy.gov/readout-of-national-security-advisor-jake-sullivans-meetings-in-saudi-arabia-and-israel/> (дата звернення: 19.05.2024).

66. Israel Resists Grand Bargain as U.S. and Saudis Work on Security Pact. *The New York Times*. 2024. URL: <https://www.nytimes.com/2024/05/17/us/politics/israel-saudi-arabia-gaza.html> (дата звернення: 20.05.2024).

67. Huggard K., Natan S. Israel in the Middle East: The next two decades. *The Brookings Institution*. 2020. URL: <https://www.brookings.edu/articles/israel-in-the-middle-east-the-next-two-decades/> (дата звернення: 22.05.2024).